T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MANİSA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ RESMİ YAPILARI

SEVİM GÜNGÖR

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. ENGİN BEKSAÇ

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sanat Tarihi ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sercim GÜNGÖR tarafından hazırlanan "Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapılar..." Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca 25.02.2019 günü saat 14:00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ**/~~OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr.Engin BERKSAY	Kabul Edilmesine	
Doç.Dr.Simge Özer PINARBAŞI	Kabul edilmesine	
Dr.Öğr.Üyesi Özkan ERCİYEŞ	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10240880
Yazar Adı / Soyadı	SEVİM GÜNGÖR
T.C.Kimlik No	11855759180
Telefon	5531629003
E-Posta	sevim-mutlu@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapıları
Tezin Tercümesi	Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapıları
Konu	Sanat Tarihi = Art History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Sanat Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	76
Tez Danışmanları	PROF. DR. ENGİN BEKSAÇ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

18.03.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapıları

Hazırlayan: Sevim GÜNGÖR

ÖZET

Başlangıçta orta Asya menşeili, göçebe bir gelişim gösteren Türk mimarlığı Anadolu'ya göç sonrasında daha derli toplu ve anlaşılabilir bir gelişim sergilemiştir. Bu tez Selçuklu ile başlayan ve Osmanlı ile devam edip Cumhuriyet dönemi mimari anlayışıyla son bulan Türk mimari anlayışının Cumhuriyet döneminde verdiği eserlerin Manisa özelinde ortaya koyduğu yapıları incelemek üzerine hazırlanmıştır.

Tez yazarken ilk etapta Manisa mimarisi genel hatlarıyla incelenmiştir. Ardından Anadolu ve şehrin mimarisi genel hatlarıyla ortaya konulmuş olup son olarak şehrin Cumhuriyet dönemi mimarlığında vücut bulan yapılardan bahsedilmiştir. Bu bağlamda yapılar tek tek yerinde incelenmiş ve fotoğraflanmış gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak tez konusu yapılar kamu yapısı olduğu için planlarına ait çizimleri proje müelliflerinden almam maddi açıdan sağlanamamıştır.

I.ve II ulusal mimarlık akımının Manisa'da bulduğu yankı ve yansıma su götürmez bir gerçektir. Bu gerçeğin bir tezde hayat bulması kuşkusuz önemlidir. Ankara, İstanbul, İzmir gibi şehirlerdeki kadar olmasa da Manisa'da da Cumhuriyetin ilk yıllarına tarihlenen ve mimari bağlamda özgün meziyetler sergileyen çok sayıda yapı günümüze kadar özgünlüğüyle gelmiştir. Saruhanoğulları ve Osmanlı dönemlerinde oldukça önemli bir yeri olan şehrin Cumhuriyet döneminde de önemini korumuş olması ve belli yapıları bünyesinde barındırabilmesi bu tezin ana eksenini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu tezde yurdumuzun ilk yıllarından itibaren göstermiş olduğu mimari gelişime değinilmiş olup ardından şehir özelindeki yapılardan bahsedilmiş,

bu özetten sonra ülkemizin Cumhuriyetin ilanının ardından yaşadığı mimari üslup farklılığı ülke önünde ortaya konulmuştur. Finalde ise Manisa şehrinin Cumhuriyet döneminde inşa ettirdiği yapılara hem görsel hem de yazılı olarak yer verilmiştir. Bu yapıların genel Cumhuriyet mimarisindeki yeri vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Manisa, Cumhuriyet, mimari

Name of Thesis: Official Structures of the Republican Period in Manisa
Prepared by: Sevim GÜNGÖR

ABSTRACT

Turkish architecture, which has a middlee astorigin in the begin ningand makes nomadic progress, has demon strat edmore compactan dunders tandabled evelopm entafterthemi grationto Anatolia. Thisthesis has beenprepared on the basis of examining the artifacts – especially structuresbuilt in Manisa - in accordan cewith the understanding of Turkish architectur ewhich starts withthe Seljuk, continuest hroughout the Ottomanan dends with Republicperiod.

Inthefirst stage, Manisa architecture was studied in thethesis. Then, Anatolian architecture and thear chitecture of the City were intro duced in general lines and finally the buildings that were found in the architecture of the City's Republi can period were mentioned. Inthiscontext, the structures were examinedand photograp hedindividually on site and necessaryevaluationshavebeenmade.

The echoan dreflection that the I. and II. National architectur almovement shave in Manisa is indisputablefact. Obviously, it is important that you findthisfact in a dissertation. Although not as much as in citieslike Ankara, Istanbul, İzmir; manybuildings in Manisa that datebackto the firstyears of the Republican dexhibitoriginal merits in the architectural context have comeupwithsuch a uniqueidentity. It is the main axis of this thesisthatthe City, which has a very importantplace in Saruhanoğulları and Ottomanperiods, has maintainedit simportance in the Republi can periodand that it has the capacitytohavecerta in buildings in it sentity.

As a result, in this thesis, the architectural progress, which has been made from the first years of our Country, was touchedu ponand then the structures in the City were metni one dandafter this summary the difference of architectural stylest

hatour Country had experien cedafter the declaration of the Republic have been put forth in front of the Country. In the final, the constructions, which have been builtby Manisa in the Republican period, were includedboth in visualandwritten form, emphasizing their place in the general Republican architecture.

Keywords: Manisa, Republic, architecture

ÖNSÖZ

"Manisa'daki Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapıları" isimli tezimde Manisa'nın coğrafi konumu, kentin kuruluşundan günümüze kadar olan gelişimi hakkında bilgi verdikten sonra Cumhuriyet dönemi mimarisi, ulusal mimarlık akımları ve inşa edilen resmi yapılarından bahsettikten sonra Manisa'da Cumhuriyetin ilk dönemlerinde inşa edilmiş resmi yapılar hakkında bilgiler sundum. Konuyla ilgili olarak Manisa Kütüphanesi başta olmak üzere birçok devlet kütüphanelerinden yararlandık. Bu çalışmanın Manisa'da bulunan Cumhuriyetin ilk dönemlerinde inşa edilen resmi yapılar ile ilgili bir boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Her zaman görüşlerinden faydalandığım ve çalışmamın her safhasında benden yardımını ve desteğini esirgemeyen danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Engin BEKSAÇ'a teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak yüksek lisans yapmam konusundaki destekleri dolayısı ile ve her zaman yanımda olup desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen fedakar aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

RESİMLER ..... **viii**

GİRİŞ **1**

ARAŞTIRMANIN AMACI **1**

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ **1**

SINIRLILIKLAR **1**

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ **1**

BÖLÜM 1: MANİSA ŞEHRİ VE MİMARİSİ **2**

1.1 Coğrafi konumu 2

1.2 Tarihçesi 3

1.3 Manisa Mimarisi 9

1.3.1 Cumhuriyet Dönemi 12

BÖLÜM 2: CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ **14**

2.1 I. Ulusal Mimarlık Akımı **16**

2.2 II. Ulusal Mimarlık Akımı **23**

BÖLÜM 3: MANİSA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ RESMİ YAPILARI **30**

3.1. Manisa Hükümet Konağı 30

3.2. Manisa Ziraat Bankası 35

3.3. Manisa Tren İstasyonu 39

3.4. Manisa Kitapsaray 44

3.5. Manisa Parti Binası 49

3.6. Manisa Kızılay Binası 51

3.7. Manisa Gazi Mektebi 55

3.8. Manisa Tekel Binası/Kültür Turizm Müdürlüğü 57

3.9. Manisa Ticaret Borsası 63

3.10. Manisa Borsa Kahvesi 67

BÖLÜM 4: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 71

BÖLÜM 5: KAYNAKÇA 73

RESİMLER

Harita 1: Manisa'nın Konumu 2

Resim 1: Tantalis Kalıntıları 4

Resim 2: Saruhanoğulları Dönemi'nde Yapılan Ulu Cami 6

Resim 3: Manisa'da Şehzadelik yapan Fatih Sultan Mehmet 8

Resim 4: Günümüzde Manisa'nın Görünümü 9

Resim 5: Vakıf Han (Mimar Kemalettin) 17

Resim 6: Ankara Büyük Postahane (Vedat Tek) 18

Resim 7: Ankara Ziraat Bankası (Mongeri) 19

Resim 8: Cumhurbaşkanlığı Köşkü (Holzmeister) 21

Resim 9: Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası (Holzmeister) 23

Resim 10: Anıtkabir 26

Resim 11: Ankara Milli Kütüphane 27

Resim 12: Hükümet Konağı Genel Görünüm 32

Resim 13: Giriş Detay 32

Resim 14: Giriş Cephesi 32

Resim 15: Pencereler 33

Resim 16: Giriş Detayı 34

Resim 17: Güney Kapısı 34

Resim 18: Ön Cephe 36

Resim 19: Giriş 37

Resim 20: Balkon 37

Resim 21: Konsollar 37

Resim 22: Pencere 37

Resim 23: Cephe Süslemeleri 38

Resim 24: Genel Görünüm 41
Resim 25: Bürolar 41
Resim 26: Giriş Sütunları 42
Resim 27: İçeriden Görünüm 42
Resim 28: Bilet Satış Yeri 42
Resim 29: Saat 42
Resim 30: Yatay Söveler 43
Resim 31: Genel Görünüm 45
Resim 32: Yan Cephe 46
Resim 33: Okuma Salonu 46
Resim 34: Okuma Salonu 47
Resim 35: İçeriden Görünüm 47
Resim 36: Ana Hol 48
Resim 37: Genel Görünüm 50
Resim 38: Genel Görünüm 53
Resim 39: Giriş Cephesi 54
Resim 40: Kızılaylı Pencere 54
Resim 41: Taşıntılı Ön Cephe 56
Resim 42: Yandan Görünüm 56
Resim 43: Genel Görünüm 58
Resim 44: Yan Cephe 59
Resim 45: Arka Cephe-Balkon 59
Resim 46: Pencereler 60
Resim 47: Pahlanmış Giriş 60
Resim 48: Sivri Kemerli Ana Giriş Kapısı 61

Resim 49: Giriş 61
Resim 50: Yan Giriş Bölümü 62
Resim 51: Genel Görünüm 64
Resim 52: Yan Cephe 64
Resim 53: Pencereler 65
Resim 54: Giriş 65
Resim 56: Giriş Kapısı Üst Bölüm 66
Resim 57: Borsa Kahvesi Tabelası 68
Resim 58: Ayrıntı 68
Resim 59: Kitabe 68
Resim 60: Ön Cephe 69
Resim 61: Köşedeki Çeşme 69
Resim 62: Ahşap Kapı 69
Resim 63: Ahşap Kapı 70
Resim 64: Pencere Detayı 70

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmanın amacı Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapıları'nın incelenerek Türk Sanat Tarihi içindeki yerini tespit etmektir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılacak olan bu araştırma, Sanat Tarihi yaklaşımları ışığında, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni bir yöne doğru evrilen Türk sanatının kimlik kazanma arayışları içinde Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapıları'nın ulusal bir kimlikle çağdaş dünya ile bütünleşen evrensel bir biçim diline kavuşma sürecinde önemli kilometre taşlarının açığa kavuşturulmasını sunması açısından önemlidir. Bu araştırma neticesinde sanatsal bir perspektif çizilmeye çalışılacaktır. Böylece ülkemizdeki genel sanatsal tartışma ortamına farklı bir bakış açısı çizilerek katılacağı düşünülmektedir.

SINIRLILIKLAR

Daha önce Manisa'da Cumhuriyet Dönemini kapsayan resmi yapılar üzerine bütünlük arz eden bir çalışmanın yapılmamış olması.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada öncelikli olarak kütüphaneler, arşiv kayıtları, internet ortamında yapılacak çevirim içi araştırmalar neticesinde işlenen konuya ait veriler toplanacak ve değerlendirilecektir. Sonrasında bu bilgiler yorumlanıp, tez konusuna dair bir bileşke ile sonucu oluşturacaktır. Seçmeci bir yaklaşımla örneklendirme kapsamına alınacak eserlerin fotoğraf elde edilmeye çalışılacak ve bu eserler ile ilgili anlamsallık ve görsel mesajları ile ilgili notlar alınacaktır. Araştırmaya konu edinilen eserlerin, performans kayıtlarının elde edilmesi ve kaynaklardan elde edilecek verileri şekillendirilmesi ile tez yazım kurallarına uygun bir şekilde metne dökülecektir.

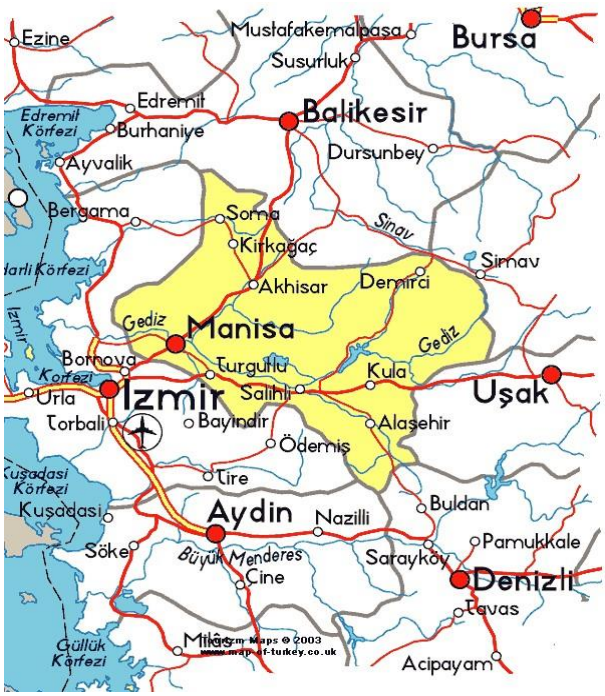
BÖLÜM 1

MANİSA ŞEHRİ VE MİMARİSİ

1.1Coğrafi Konumu

Manisa, Ege Bölgesi'nde, İzmir, Balıkesir, Kütahya, Uşak, Denizli ve Aydın illeriyle çevrilidir.

Güneyi yüksek Spilos (1517 m.) Dağları ile kapatılmış, kuzeyi Gediz Nehri ile kesilmiş olan Manisa, bu dağın eteğine kurularak, ilerideki ovayı tümüyle kontrolü altına almış, bu da stratejik bakımdan şehrin savunmasını kolaylaştırmıştır.[1]

Harita 1: Manisa'nın Konumu

[1] Hakkı Acun, **Manisa'da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1999, s.9

Manisa, Ege Bölgesi'nde, İzmir, Balıkesir, Kütahya, Uşak, Denizli ve Aydın illeriyle çevrilidir.

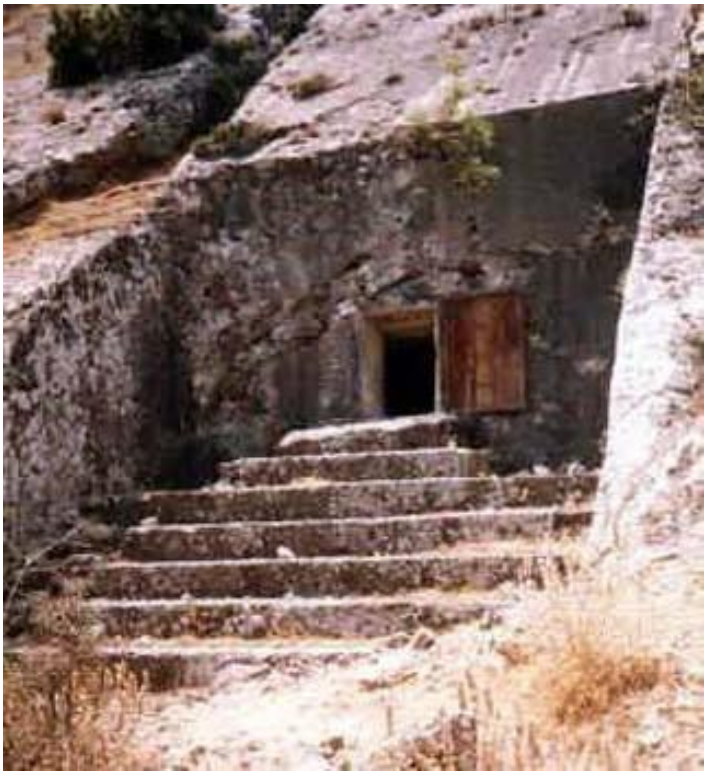
Güneyi yüksek Sipilos (1517 m.) Dağları ile kapatılmış, kuzeyi Gediz Nehri ile kesilmiş olan Manisa, bu dağın eteğine kurularak, ilerideki ovayı tümüyle kontrolü altına almış, bu da stratejik bakımdan şehrin savunmasını kolaylaştırmıştır.[2]

1.2 Tarihçesi

Tarihte çoğu zaman Magnesia adıyla geçen bu bölge (bknz: Coğrafi Konumu bölümü), sıra ile Hititler (M.Ö. 1450-1200), Frigler, Yunanlılar, Lidyalılar (M.Ö. 665-546), İranlılar(M.Ö. 546-333), Romalılar (M.Ö. 133- M.S. 395), Bizanslılar(395-1313), Saruhanoğulları (1313-1410) ve Osmanlıların (1410-1923) hakimiyetinde kalmıştır.[3]

Eskiçağlarda Batı Anadolu'nun Lidya denilen kesiminde şehrin ne zaman ve nasıl kurulduğu bilinmemektedir. Bugünkü şehrin 7 km. kadar doğusunda bulunan harabelerin (Tantalis) ilk iskan yeri olduğu ve M.Ö. 2000'e çıkan bir geçmişi bulunduğu ileri sürülür. Hititlerin etki alanına giren ve M.Ö. 12. yy başlarından itibaren Anadolu'ya gelen kavimlerce tahrip edilen bu şehrin yerine Friglerin SPYLOS adlı bir yerleşme kurdukları M.Ö. 7. yy. da bu civarda ortaya çıkan ve Magnesia denilen şehrin bunların yerini aldığı belirtilir.[4]

[2] H. Acun, **a.g.e.**, Ankara, 1999, s.9
[3] Hakkı Acun, **a.g.e.**, Ankara 1999, s.4
[4] Feridun M. Emecen, **Tarih İçinde Manisa,** Manisa 2006, s.1

Resim 1: Tantalis Kalıntıları

Magnesia bir süre Lidyalıların idaresinde kaldı. Onların Perslere yenilmesi üzerine (M.Ö. 546) I. Pers satraplığına tayin edildi. Meşhur kral yoluna yakın olması sebebiyle ekonomik yönden gelişme gösterdi. Ardından Büyük İskender'in nüfuzu altına girdi. Onun ölümünden (M.Ö 323) sonra haleflerinin mücadelesine sahne oldu. I. Selevkos M.Ö. 281'de bütün küçük Asya'yı ele geçirince şehri oğlu I. Antiokos'un idaresine verdi M.Ö. 245 yılına ait bir kitabeden şehrin Smyrnalı bir kumandanın idaresinde askeri bir koloni olduğu anlaşılmaktadır. Burası bir şehir (Polis) değil askeri bir üs haline gelmiş ve İzmir ile birleşmişti. Selevkiler arasındaki taht mücadelelerinden etkilenen şehir bir ara Bergama kralı I. Attalos'un nüfuzu altına girdi. III. Antiokos'un kuzeni Akhaios M.Ö. 220'de burayı yeniden ele geçirdi. M.Ö. 190'da Romalılar Magnesia yakınlarındaki savaşta III. Antiokos'u yenince şehir halkı elçiler göndererek Roma hakimiyetini kabul etti. M.Ö. 133'te Bergama Krallığı'nı vesayet altına alan Romalılar M.Ö. 126'da Bergama Krallığı'nın ele geçirince Magnesia da onların hakimiyetinde muhtar bir yönetime kavuştu.

Bir ara Pontus Kralı Mithritades'in hakimiyetine girdiyse de bu durum çok kısa sürdü. Roma idaresi altında Asya eyaletinin önemli bir şehri oldu. M.Ö. 20'de Augustus'un eyalet düzenlemeleri sırasında yarı otonom bir statü kazandı. Roma'nın ikiye ayrılması üzerine Doğu Roma'nın Batı Anadolu'daki önemli askeri üslerinden biri haline geldi.[5]

1200-1204 tarihleri arasında IV. Haçlı Seferleri başlamış, İstanbul zapt edilmiş, orada bir Latin İmparatorluğu kurulmuştu. Bizans İmparatorluğu'nun merkezi; İstanbul'dan İznik'e nakledildiğinde Bizans İmparatoru Jan Dukas bazen İznik'te bazen de Manisa'da oturuyordu. 1222 tarihinden sonra Manisa Adeta Bizans İmparatorluğu'nun resmi merkezi olmuş, hatta Jan Dukas Manisa'da büyük bir kilise yaptırmıştır.[6]

1261 yılında İstanbul Latinlerden geri alınınca Manisa önemini yitirmiştir.

1243 Kösedağ Savaşı'nda Moğollara yenilen Anadolu Selçukluları II. Mesut'un 1308'de Kayseri'de ölümüne kadar Moğolların himayesinde yaşadı. 1308 tarihinden sonra Anadolu Selçuklu Devleti tamamen yıkıldı. Bunun üzerine Anadolu'da bulunan Türkmenler birer birer bağımsızlıklarını ilan etti.[7] Böylece Anadolu'da Beylikler Devri başlamış oldu.

Harezmli olan Saruhan Bey 1305'te Manisa şehrini kuşatmış ve kıyı ucunda faaliyetlerini arttırmıştır. Bunun üzerine Bizans İmparatoru II. Andronikos'un oğlu IX. Mihail ile mücadele etmiş, 1308 yılına kadar civar kasaba ve köyleri ele geçirdikten sonra 1313'te, Manisa'yı fethederek Saruhanoğulları Beyliğini kurmuştur.

[5] Feridun M. Emecen**, a.g.e**., s.2
[6] Çağatay Uluçay- İbrahim Gökçen, **Manisa Tarihi**, İstanbul 1939, s.18
[7] Hakkı Acun, **a.g.e,** s.4

Manisa'nın fethiyle burasını kendisine merkez yapan Saruhan Bey, sınırlarını Ege Denizi kıyılarına kadar genişletmiştir.[8]

1345'te Saruhan Beyin de vefatı üzerine beyliğin basına oğlu Fahreddin İlyas Bey geçmiştir. Daha sonra onun yerini oğlu Muzafferüddin İshak Bey almıştır. İshak Bey'in ölümünden sonra 1388'de oğullarından Hızırşah, ardından onun saltanatını kabul etmeyen Orhan Bey Saruhan beyliğinin başına geçmişlerdir.[9]

Resim 2 : Saruhanoğulları Dönemi'nde Yapılan Ulu Cami

Kosova Savaşı'ndan sonra Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt 1390'da Batı Anadolu'da Germiyan, Aydın ve Saruhan beylikleri üzerine yürümüş, 1390'da Manisa'yı alıp şehzade sancağı yapmış ve Karesi sancağı ile Saruhan Beyliğini oğlu Ertuğrul'a verilmiştir.[10] Saruhanoğulları Beyliği Osmanlıların Timurlularla yaptığı Ankara Savaşı'nda (1402) yenilmesi üzerine tekrar kurulmuştur. Timur Han, Saruhan Beyliğinin basına Orhan Beyi getirmiştir. Ancak Hızırşah kardeşini ortadan

[8] F. Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul, 2001, s. 113-149
[9] Ç. Uluçay- İ. Gökçen**, a. g. e.** , s.37
[10] F.Emecen, **a. g. e.**, s.126-127

kaldırarak Saruhan Beyliğine tekrar hakim olmuştur. Çelebi Mehmed'in müttefiklerini yenerek Fetret Devri'nden galip çıkmasıyla Saruhanoğulları toprakları yeniden Osmanlı hâkimiyetine geçmiş ve 1410'da beylik yıkılmıştır.[11]

1410'da yeniden Osmanlı topraklarına katılan Manisa'nın Osmanlı şehzadelerinin yetiştirildiği siyasi bir merkez olarak seçilmesi ile geleneksel ekonomisi canlanmış, imar faaliyetleri ve kültür sanat alanlarında atılımlar meydana gelmiştir.[12] Şisman, Ali Bey ve Fatih Sultan Mehmet burada vali olarak görev yapmışlardır. Ayrıca Fatih'in oğlu Mustafa ve Beyazıt'ın oğullarından Abdullah, Alemşah, Mahmut ve Şahinşah ile Kanuni'nin oğulları Sultan Mustafa, Sultan Mehmet ve Sarı Selim Manisa'da vali olarak görev yapan diğer şehzadelerdir. Sarı Selim'in oğlu Sultan Murat ile onun oğlu Sultan III. Mehmet Manisa'da görev yapan son şehzadeler olmuşlardır. Manisa, Osmanlı başkentine en yakın ve dolayısıyla en önemli şehzade kenti olma özelliğini şehzadelerin vilayetlerde valilik yapması usulünün kaldırılması ile yitirmiştir.[13]

[11] Ç. Uluçay- İ. Gökçen, **a. g. e.** , s.40
[12] ErsalYavi, **Manisa,** Manisa 1995**.** , s.47.
[13] Ç.Uluçay- İ. Gökçen, **a. g. e**. , s.45-52

Resim 3: Manisa'da Şehzadelik yapan Fatih Sultan Mehmet

18. yüzyılda Karaosmanoğulları Ailesi Aydın, Manisa ve İzmir çevresinde bir yüzyıl kadar hüküm sürmüş ve bölgeyi idareleri altında bulundurmuşlardır.[14] Manisa ve çevresi Kurtuluş Savaşı sırasında 1919'dan 1922'ye kadar Yunan işgali altında kalmıştır. 5 Eylül 1922'de Yunanlılar, Manisa'da büyük bir yangın çıkarmışlardır. Bu yangın sonrasında kentteki 13 cami, 2728 dükkan, 19 han, 3 fabrika, 5 çiftlik yanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Manisa il yapılarak önceki dönemde "Saruhan" olan adı 1927'de Manisa olarak değiştirilmiştir.

[14] E. Yavi, **a. g. e.** , s.67

Resim 4: Günümüzde Manisa'nın Görünümü

1.3 Manisa Mimarisi

Bir şehrin gelişimi, meydan ve mahallelerin oluşumu, sosyal ve ekonomik hayatı bir ölçüde o şehirde bulunan yapı ve anıtların nitelik ve niceliklerine bağlıdır. Bu yapılar üç grupta incelenebilir.[15]

a. Dini Mimari: Şehirlerde külliye, cami, mescit, tekke ve türbelerin yapılması, bu Anadolu kentine anıtsal bir görünüm kazandırmıştır. Ayrıca Mevlevi dervişlerinin şehirde olması, hatta İshak Çelebi'nin Mevleviliğe karşı sempati duyarak onlara Mevlevihane yaptırması, bu şehrin Konya'dan sonra önemli bir Mevlevi kenti olmasına neden olmuştur.

[15] Hakkı Acun, a.g.e., s. 10

b. Kamu Yararına Çalışan Yapılar: İmaret, darüşşifa, Medrese, kütüphane ve mektep gibi alt yapı kuruluşlarının çoğunluğu ile şehir gelişimi arasında sıkı bir ilişki kurulabilir ve bu yapıların şehrin sosyal hayatını olumlu yönde etkileyebilir.

c. Ticaret Yapıları: Bir şehirde Pazar, han ve bedestenlerin bulunması, şehrin ticaret hayatına canlılık getireceğinden, kentin ekonomik yönden gelişimini sağlar.

Bu saydığımız faktörler birbiriyle bir zincirin halkaları gibi ilişkilidir. Tipik İslam kentinin çekirdeğini beş ana öge oluşturur; kale, saray, cuma camisi, hanlar ve pazar yerlerinin oluşturduğu kent merkezi, mahalleler ve dış mahalleler. Osmanlı'da kenti ve kasabayı 'Cum'a kılınır ve bazarı durur' yer olarak tanımlamıştır.[16]

Manisa şehrinde, Türklerin eline geçmeden (1313) önce, kale dışında yerleşmelerin olmadığı düşünülmektedir. Kale dışına taşmalar, Manisa'nın fethinden sonra görülür. Sur dışına ilk yerleşmeler, Fahrettin İlyas Bey Döneminde(1344-1365), İlyas Bey Mescidi'nin yapılmasıyla başlar. İshak Çelebi Döneminde(1365-1390) ise yoğunluk kazanır. Bu dönemde yapılan Ulu Cami ve Külliyesi, Beylikler Dönemi Manisa'sının çekirdeğini oluşturur. Şehir daha sonra bu çekirdek etrafında gelişir. [17] Ayrıca şehirdeki tanınmış şeyhlerin yaptırdıkları eserlerin etrafında mahalleler oluşur. (Haki Baba Zaviyesi, Seyyit Hoca Zaviyesi vb.) Şehirlerde bir şeyhin zaviyesi etrafında meydana gelen mahallelerin çokluğu, zaviye adıyla anılan sayısız mahallelerden anlaşılır.[18]

Saruhanoğulları döneminde, şehir doğudan batıya doğru enlemesine gelişir. Türk şehir siluetini kale, cami ve ev verir. XV. Yüzyıldan sonra, Anadolu şehirlerinde surlar önemini yitirdiği ve yerleşmeler sur dışına çıktığı için, şehir dini yapılar etrafında anonim ve iddiasızbir doku oluşturan mahallelerin, sınırsız

[16] Özer Ergenç, 'Mimar Sinan'ın Yaşadığı Dönemdeki Osmanlı Türk Kenti Hakkında Kısa Bilgiler' **Mimarlık**, Ankara, 1982, s.22
[17] Hakkı Acun**, a.g.e**., s. 11 [18] Doğan Kuban, 'Anadolu'da Türk Şehri Tarihi Gelişimi, Sosyal ve Fiziksel Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler', **Vakıflar Dergisi**, VIII., İstanbul, 1968, s. 60

yayılmasından ibarettir. [18] Aynı özellikleri Manisa'da görmek mümkündür. Saruhanoğulları'ndan Osmanlılara geçen şehir, sur dışına tamamen taşarak dini yapılar çevresinde gelişir. Saruhanoğulları döneminde enlemesine gelişen Manisa, Osmanlılar döneminde kuzey-güney yönünde, derinlemesine gelişmeye başlar. Manisa'nın şehzadelerin eğitim merkezi olması, şehrin gelişimini hızlandırmıştır. Manisa'ya ilk gelen şehzade Fatih Sultan Mehmet'tir. [19] Şehzadelerin gelmesiyle cami ve medrese sayısı artar ve Manisa büyük bir kültür merkezi olur.

1522'de yapılan Hafsa Sultan Camii ve Külliyesi(medrese, imaret, darüşşifa, sıbyan mektebi ve hamam) ve Muradiye Külliyesi(cami, medrese, imaret ve kütüphane) Manisa'nın en büyük eserleridir. Bu eserler şehrin yayılmasına ve Spil Dağı'nın eteklerinden ovaya inmesine neden olmuştur.[20]

İmaretler, genellikle devlet güç ve yetkilerinin mutlak sahibi ve başkanı olan Sultanlar ve çok defa bu sultanların bağış ve izinleriyle bazı büyük devlet adamları tarafından kurulurdu. Fakat idare ve işleyiş bakımından özerk ve özel bir statüye tabi kamu kuruluşlarıydı. Bu sebeple yeni kurulacak şehirlerin veya mevcut şehirlerde oluşacak yeni semtlerin çekirdeğini imaret siteleri oluşturmuştu.[21]Bedesten, han ve pazarlar şehrin ekonomisine canlılık katmış ve ekonominin canlılığı bu kuruluşları gerektirmiştir. Şehirlerde büyük toplanma yerleri çarşı ve pazar meydanlarıydı. Pazarlar da genellikle Cuma namazı kılınan büyük cami yanındaydı.[22] Hatta Türk şehirlerinde mahalle ve semt adları, şehrin merkezini oluşturan bir cami, bir mescit veya bir hayır binasının yada banisinin adını almıştır.[24]

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren seyyahların büyük ilgisini çeken Manisa, çeşitli gezginlerin uğrak yeri olmuştur. Bu tarihten önce Manisa'ya gelen ilk seyyah İbnBatuta'dır. [23] Daha sonra 1597'lerde Nakkaş Hasan Paşa, 1657'de

[18] Doğan Kuban, **100 Soruda Türkiye Sanatı**, İstanbul, 1973, s.206
[19] Ç. Uluçay-İ. Gökçen**, a.g.e.,** s. 37
[20] H. Berköz, 'Manisa Tarihi Üzerine Araştırmalar' **Gediz**, 1938, s. 5-6
[21] Ömer Lütfi Barkan, 'Osmanlı İmparatorluğu'nda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar', **İktisat Fakültesi Mecmuası**, c.23, 1962, s. 240
[22] D. Kuban**, a.g.e.**, s. 207 [24] Semavi Eyice, 'İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme' **Türkiyat Mecmuası**, C. XVI., 1964, s.201
[23] Nusret Köklü, **Dünkü Manisa**, Ankara, 1970, s. 7-8

KatipÇelebi, 14-16 Eylül 1656 da J. Thevenot, 1671'de Evliya Çelebi, 5 Aralık 1678'de Cornelis de Bruyn, 16-18 Aralık 1701'de J. P. De Tournefort, T. Allom ve 1834'lerde C. Texie ziyaret ederek şehir ve yapılar hakkında kısa bilgiler vermişlerdir.[24]

Osmanlıların eline geçtiğinden beri Anadolu Eyaleti'ne bağlı bulunan Saruhan Sancağı, bu durumunu 1833 yılına kadar korumuş, 1833-1845 yılları arasında Aydın Sancağı'na bağlı kalmış, 1845'te Merkezi Manisa olmak üzere Karesi ile birleştirilerek Aydın'dan ayrılmıştır.[25] Cumhuriyet'in ilanından beri de Anadolu'nun eşsiz bir tarihi geçmişe ve mimariye sahip bir ili olarak varlığını sürdürmektedir. Bu mimari yapıları dönemlerine ve türlerine göre ele alarak Manisa mimarisi hakkında geniş bir bilgi edinmek için tipoloji yapmak uygun olacaktır.

1.4 Cumhuriyet Dönemi

Yıkılmakta olan ve Avrupalıların "Hasta Adam" diye nitelendirdikleri Osmanlı Devleti'nin artık ihtişamını kaybettiği ve batılı devletlerce topraklarının paylaşıldığı bir dönemde hem Türk ulusunun hem de Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün destansı mücadeleleri yok olmak üzere olan Anadolu topraklarında yeni bir rejimi ortaya çıkarmıştır. Adı Cumhuriyet olan bu rejim hem yönetim şekli hem sosyal anlayışı açısından saltanattan çok daha farklı bir sistemdir. Kurulduğu günden itibaren de hem sosyal hem adli hem askeri hem de mimari bakımından birçok yenilik ortaya koymuştur. Bu tez konusunun özünü oluşturan Cumhuriyet Dönemi Mimarisi de başlı başına incelenmesi gereken gerek üslup gerekse mimari açısından oldukça derin ve değerli bir konudur. Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923'ten sonra ortaya çıkan kendi çeşitli mimarlık akımlarıyla güçlenen bir Anadolu üslubudur. Bu üslup en görkemli en ihtişamlı, plan bakımından en özenli ve kusursuz yapılarını yeni Cumhuriyetin başkenti Ankara'da vermiştir. Bu yapılara örnek olarak Ziraat Bankası binası Ankara Palas, Ankara Halk Evi verilebilir. Ankara dışında birçok şehirde de Milli Mimarlık Üslubunu gördüğümüz yapılar mevcuttur. Bu şehirlere de

[24] Hakkı Acun, **a.g.e.**, s. 14-15
[25] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malumat**, İstanbul, 1929, s.70

İstanbul, İzmir, Konya gibi yerleri örnek olarak verebiliriz. Bu tezin temel konusunu oluşturan şehir Manisa'da bulunan Cumhuriyet Dönemi yapılarıdır. Osmanlı'nın yükselme devrinde ve diğer devirlerinde önemli bir Şehzade Şehri olan Manisa Cumhuriyet Dönemi'nde de Osmanlı devrindeki kadar olmasa da önemli bir şehirdir. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen birçok yapıyı bünyesinde barındırmaktadır. Bu yapıların ayrıntılı anlatımları ilerleyen bölümlerde mevcuttur(bknz: 4. Bölüm). Bu yapıların mimari detaylarına kısaca değinecek olursak Başkent Ankara'daki kadar büyük ve süslü olmadıklarını söyleyebiliriz. Bunun dışında bu dönemde Manisa'da inşa edilen yapılar genellikle Kamu yapılarıdır. Diğer şehirlerde olduğu gibi Apartman yada Köşk tarzından yapılar Manisa'da karşımıza çıkmaz. Bu dönem inşa edilen yapıların tamamına yakını birçok şehirde olduğu gibi Manisa'da da günümüze kadar oldukça sağlam ve özgün bir şekilde gelmişlerdir ve bu yapıların tamamına yakını özgün halleriyle kullanılmaktadır. Bir kısmı ise özgün halleriyle değil okul yada çeşitli devlet müesseseleri olarak varlıklarını korumaktadırlar. Manisa'da Cumhuriyet Dönemi'ni genel hatlarıyla toparlayacak olursak, bugün Ege Bölgesi'nin önemli şehirlerinden birisi olan Manisa, yeni Cumhuriyeti sosyal bağlamda benimsemiş şehirlerden birisidir. Bu bağlamda şehir yapısı ve insanların Cumhuriyeti benimsemesi rahatlıkla göze çarpar ve bu durum kendisini belli eder. Cumhuriyet mimarisinin eserlerinin en zengin en yoğun barındırdığı şehirlerden biri olmasa da hem Beylikler Dönemi'nin hem Osmanlı Dönemi'nin hem de Cumhuriyet Dönemi'nin birçok yapısını görmek mümkündür. Bu yapıların birçoğu iç içe durumdadır. Son olarak söylemek gerekirse; yıkıldı denilen bir devletin bağrından doğan Cumhuriyet ve onun Mimarisi her yönüyle çok özel değerlidir. Bulunduğu her şehirde önemsenmeli ve korunarak gelecek nesillere tarihi birer tanığı olarak aktarılmalıdır.

BÖLÜM 2

CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin toprakları üzerinde süregelen mimarlık sürecini tanımlamaktadır.

Türkiye'deki mimarlık uygulamaları belli dönemlerde yaygın olan mimari akımlardan, Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan belli sorunlardan ve çelişkilerden etkilenerek veya onlara tepki olarak oluşmuştur. Bu çelişkilerden başta geleni özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde gündeme gelen doğu-batı ikilemidir. Buna ek olarak ulusal-evrensel, geleneksel-modern veya dindarlık-laiklik gibi ikilemler ve farklı siyasi görüşler de mimarlık uygulamalarının seyrini etkilemiştir. Ayrıca bu dönem mimarisini algılamak için Osmanlı Devleti'nin mimari geçmişiyle bağlantı kurmak ve devletin içinde bulunduğu siyasi, sosyal, ticari ve kültürel ortamı göz önünde bulundurmak gerekir.

20. yüzyıl başlarında, Osmanlı mimarlığının içinde bulunduğu koşullar, Cumhuriyet döneminde de bir süre varlığını duyurmuştur. Daha sonra devletin yapısındaki köklü değişmeler, mimarlık alanını da etkilemiş, dünyadaki gelişmelere koşut yenilikler, bir oranda ülkemize de yansımıştır. [26]

Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş döneminde mimarlık eylemlerinin arkasındaki Hassa Mimarlar Ocağı ile birlikte damgasını vuran Mimar Sinan'ın etkilerinin azalmasıyla, Osmanlı toplumunun başta askerlik alanında olmak üzere değişik kurumlarındaki yenileşme istekleri mimarlık alanında da kendini göstermiştir. 1699 yılında imzalanan Karlofça Anlaşması, siyasi açıdan büyük bir imparatorluğun gerilemeye başladığının kanıtı olduğu kadar, yeni ilişkiler düzeninin de başlangıcı olmuştur. Bu tarihten sonra Batı uygarlığının etkileri, başta saray çevresinde olmak üzere, toplumun değişik kesimlerinde gittikçe yoğunluğunu arttırarak, varlığını duyurmaya başlayacaktır. 18. Yüzyıl boyunca süren, 19.

[26] M. Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara, 1984

Yüzyılda Avrupa'daki değişimlerle birlikte yeni boyutlar kazanan bu etkiler, Osmanlı toplumunun kendine özgü yarattığı değerlerin, büyük oranda biçim değiştirmesine neden olmuştur. Özellikle Avrupa'da belirli kalıpların kırılmasına, yepyeni sonuçlar ulaşmasına neden olan Endüstri ve Fransız Devrimleri, ister istemez yakın ilişkiler içinde olan Osmanlı toplumunu da belirli ölçülerde etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak, değişik toplumlardan oluşan Osmanlı toplum yapısı, hızla bozulmaya ve parçalanmaya yüz tutmuştur.[27] Bu dönemde devleti kurtarma amacıyla ortaya çıkan batıya bağımlılık durumu her alanda olduğu gibi mimarlıkta da kendini göstermiştir. Fakat Avrupa düzeyinde bir endüstrileşmenin ve ona bağlı gelişmelerin henüz söz konusu olmadığı Osmanlı Devletinde biçimsel batılılaşma, etkili bir değişme faktörü olsa da, çok ağır ve köksüz bir süreçtir.[28]

Endüstri Devrimini gerçekleştiren 19. Yüzyıl batı dünyasında değişen ekonomik düzenin gereği olarak ortaya çıkan bina türleri, yapı teknolojisinin getirdiği olanaklarla, mühendislerin elinde işlevlerinin gerektirdiği biçimlerde şekillendirilirken, yapı işlemini hala bir süsleme sanatı olarak gören yüzyılın mimarları geçmiş üslupları sürdürmeyi yeğlemişlerdir. Bu, önce tarihten alınan üslupların yinelenmesi şeklinde olmuş, sonra seçmeciliğe dönüşmüştür. Mimarların, günün gerçeklerinden uzak kaldıklarının bilincine varıp yeni yaşamın getirdikleri doğrultusunda çalışmayı denemeleri, mimarlıkta ileriyi etkileyecek önemli gelişmelerden biri olan biçimin işlevden oluşması anlayışı, süslemenin gereksizliğine karar verilmesi, malzeme kullanışındaki açıklık ve sanatla mimarlığı gelenek etkilerinden kurtarmayı amaçlayan tutumlar, geçen yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın ilk yirmi yılı içinde gerçekleşmişlerdir. Ancak bu gelişmeler, ilkel ekonomik düzeydeki Osmanlı ülkesine yetişememiş, Osmanlı bu gelişmeleri biraz gecikmeyle uygulamıştır. [29]

18. yüzyılın barok ve rokoko etkileri yerlerini önce neo-klasik üsluba bırakmış, sonra Rönesans, barok tekrarı ve 1860'dan başlayarak da seçmeci tutum,

[27] M. Sözen, **a.g.e**., s.2
[28] İ. Aslanoğlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara, 1980, s. 1
[29] İ. Aslanoğlu, **a.g.e**., s. 2

özellikle başkentteki Osmanlı mimarlığını geleneksel değerlerinden giderek uzaklaştırmıştır. Türkiye'de yaşayan gayrimüslim mimarların egemen olduğu mimarlık ortamı yüzyılın sonunda Avrupa'dan getirtilen mimarlarca paylaşılmıştır. 19. Yüzyılın sonlarında gelişen milliyetçilik hareketler, 1908'de İkinci Meşrutiyetin ilanı ile güçlenerek mimarlığı da etki altına almış, milliyetçi genç mimarlarca ulusal bilinci yaratmaya yardımcı olabilecek bir araç olarak görülerek, Osmanlı mimarlığının klasik değerlerini cephelerde de olsa yaşatılması isteği doğrultusunda eskiye duyulan bir özlemle sonuçlandığı sırada Cumhuriyet Dönemine ulaşılmıştır.[30]

2.1 I. Ulusal Mimarlık Akımı

Son Osmanlı döneminde yapılan önemli mimari ürünlerin tasarımlarına temel olan eklektik tutumun 1923'te Cumhuriyet'in kurulması ile birden bırakılması mümkün olmamıştır. Ziya Gökalp ile başlayan 'Türkçülük' akımı sanatta, özellikle mimari ürünlerin biçimlenişlerinde kendini duyurmuş, bazı Türk mimarları tarafından Avrupa'da 1905'lerdeki gelişmelerden tamamen uzak, Neo-Klasik bir davranışla klasik Osmanlı dinsel yapılarının dekoratif mimari elemanları kopya edilmiş, 'ulusal bir mimari' yaratılmaya çalışılmıştır. Bu tutum, ülkemizdeki yabancı mimarlar tarafından da benimsenip uygulanmıştır. Böylece Türk mimarisinin Neo-Klasik Dönemi başlamıştır. Bu dönemin en ünlü mimarları Vedat ve Kemalettin Bey'lerdir.[31]

[30] **Ay.yer**
[31] Metin Sözen-Mete Tapan, **50 Yılın Türk Mimarisi**, İstanbul, 1973, s.99-100

Resim 5: Vakıf Han(Mimar Kemalettin)

Kemalettin Bey, İstanbul'da 4. Vakıf Han, Bostancı, Bebek, Bakırköy Camileri, Laleli Tayyare Apartmanı, Eyüp Sultan Reşat Türbesi, Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü, Devlet Demiryolları Merkez Binası; Vedat Bey Ankara'da Büyük Millet Meclisi, İstanbul'da Büyük Postahane; Mongeri Ankara'da Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, İş Bankası; Arif Hikmet Bey Etnografya Müzesi, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Eski Türk Ocağı Binası'nı yapan dönemin ünlü mimarlarıdır. Ankara ve İstanbul dışında diğer kentlerimizde de bu etkileri taşıyan yapılar bulunmaktadır.

Resim 6: Ankara Büyük Postahane (Vedat Tek)

Resim 7: Ankara Ziraat Bankası(Mongeri)

1908 yılı 2. Meşrutiyetten hemen sonra ulusal mimarlık anlayışının temelinde, Batı egemenliği düşüncesi yatmaktaydı. Belirli bir gelişme göstererek 1930 yılına kadar etkisini sürdüren bu akımı, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde yönetimlerde desteklemişlerdir. 2. Meşrutiyet sonrası gelişmeler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da egemenliğini sürdürmüş, düşünce yapısıyla mimarlık arasındaki uyum bir süre ortama egemen olmuştur. Dünyadaki yeni gelişmelere bir oranda kapalı gözüken bu ortam, her konuda ulusal bilincin oluşmasına çalışan anlayışa uyum gelişmiştir. Ancak çok az sayıda mimar, yeni devletin yapı gereksinimlerini zaman ve olanak gerektiren bir yöntemle üretmişlerdir. Kamu yapılarında bir oranda başarılı olan bu yaklaşım, konutlarda istenen sonucu vermemiştir. 1927'den sonra yavaş yavaş dünyada mimarlık alanındaki yeni gelişmeler etkilerini duyurmaya başlayınca, döneme eleştirilerde yoğunlaşmıştır. Kemalettin Bey'in ölümü, Batı'ya açılma çabalarının artması, eğitim kurumlarında değişik anlayışta yabancıların getirilmesi,

yabacı mimarların ilk ürünlerini vermeye başlaması, batıya her alanda yetişme isteği yeni bir döneme kapılarını açacaktır.[32]

1910-1927 yıllarının ünlü mimarları, tamamen estetik, öznel ve bireysel tutumlarıyla biçim açısından bölgesel karakterde bir 'ulusal mimari' ortamını yaratmaya çalışmışlar, bu amaçlarında da bir dereceye kadar başarılı olmuşlardır. Cephelerde Osmanlı dinsel yapılarının motifleri, duvarlardan örtü elemanlarına geçişlerdeki klasik biçimsel mimari detaylar, yalancı kubbeler, daha birçok fonksiyonel amaçtan uzak dekoratif ögelerin ürünleriyle donatılan yapılar bu döneme damgasını vurmuştur. Eskiye hayranlığın salt biçimsel olması, anıtsal ürünlerin mimari üsluplarının aynen eklektik bir tutumla yeni ürünlere biçim vermesiyle gelişen bir mimari tasarım anlayışı Batı'daki gerçek mimari akımından özden ayrılmaktadır. Ayrıca mimariyi dekoratif bir sanat eseri olarak görme, bu dönemin bir özelliğidir. Eklektik bir tutumun ağır bastığı bu dönemde, bölgesel ögelere bir önceki döneme oranla daha fazla yer verilmesi, olumlu sayılabilir. Ancak, yeni bir mekan anlayışına sahip, toplumun gereksinimlerini karşılayacak ürünlerin bu dönemde gerçekleşmemesi, mimarimizin günün Batı'daki mimari aşamalarından uzak kalmışlığının bir kanıtıdır.[33]

1927'den sonra mimarimiz, bir yandan çeşitli amaçlarla yurdumuza gelen mimar ve hocaların etkisiyle, öte yandan Türk toplumunun yapısında Batı anlamındaki değişikliklerin ışığında, yeni bir görünüş kazanmıştır. Genellikle Alman ve Avusturyalı mimarlar hem eğitim kurumlarımızın ana eğitim yöntemlerini saptamışlar hem de uygulamalarıyla Türk mimarisindeki Neo-Klasik davranışları yıkarak daha çağdaş daha köklü mimari atılımların ülkemizde gelişmesini sağlamaya çalışmışlardır. Cumhuriyet Türkiye'sinin başkenti Prof. Jansen tarafından hazırlanan plan, yönetmelik ve kanunlara uygun bir biçimde geliştirilirken, 1927'de Avusturalyalı mimar Prof. C. Holzmeister Türkiye'ye gelmiştir.[34] Holzmeister'in başlıca yapıları şunlardır; Milli Savunma Bakanlığı(1928-1930), Genel Kurmay

[32] M.Sözen, **a.g.e.**, , s. 41
[33] M. Sözen-M. Tapan, **a.g.e**. , s.106-108
[34] Falih Rıfkı Atay, **Çankaya,1918-1938, Atatürk Devri Hatıraları**, İstanbul, c.II, s.374; Oktay Aslanapa, 'Şehircilik Yolunda Hayaller ve Acı Gerçekler' **Türk Kültürü**, Ankara, 1972, sayı 125, s. 421-426

Başkanlığı(1929-1930), Ankara Orduevi(1930-1933), Cumhurbaşkanlığı Köşkü(1931-1932), Ankara Merkez Bankası(1931-1933), Avusturya Büyükelçiliği(1935-1936) ve Büyük Millet Meclisi Binası'dır.[35] Yabancı mimarların Türkiye'ye gelmelerinin başlıca nedeni, Ankara'ya batılı bir başkent görünüşü kazandırmaktı.

Resim 8: Cumhurbaşkanlığı Köşkü(Holzmeister)

1927-1933 yıllarında uygulanmasına geçilen Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Orduevi, Bakanlıklar gibi temsili nitelikteki yapıların plastik görünümleri, Mimar Kemalettin ve Vedat Beylerin biçim kabullerinden uzaktır. Artık mimari davranışta üslup taklitçiliğine son verilmiştir. Yapılarda anıtsal bir görünüşün ağır basma kaygısı, kesme taşın cephelerde egemen oluşu, giriş bölümlerinde kolon tertipleri ve daha bir sürü biçimsel ögeler bunu kanıtlamaktaydı.[36]

1927'den sonra mimarimizde davranış yönünden önemli bir değişikliğin gerçekleştiği açıktır. Bu davranışın 1927'den önceki mimari tutumlardan en önemli ayrışığı, biçimlendirmede uluslararası bir öznelliğin yer almasıdır. Başka bir deyişle,

[35] Bülent Özer, **Mimarlık**, Ankara, 1948, sayı 6, s. 38-39
[36] Metin Sözen-Mete Tapan, **a.g.e**., s.169

mimarimizde ulusal veya bölgesel bir öznelliğin biçimsel ögeleri bırakılmış, bunun yerini öznel tutumlarıyla tanınan yabancı mimarların uluslararası olabilecek, her ülkede uygulama olanağına sahip biçimsel ögeleri yer almıştır. Özellikle bunu Holzmeister'in yapılarında görmek mümkündür.[37]

1927-1933 dönemindeki mimari eylemler, 1910-1927'deki gelişmelere oranla daha olumlu sonuçlar vermiştir. Ürünlerin yalın diyebileceğimiz cephe biçimlenişleri, yeni konstrüktif ögeler, yeni mekan anlayışı bunun kanıtıdır. Bu bakımdan Batı rasyonalizminin biçimsel açıdan da olsa yurdumuzda sezilmesi sevindirici olmuştur. Ülkemize gelen bu yabancı mimarların öznel tutumları ilk anda toplumumuz açısından ve az sayıdaki mimarlarımız tarafından eleştirilmemiş, beğenilmiştir. Beğenilmeleri toplumumuzun ve günün bazı yöneticilerinin mimarlık formasyonu yönünden yeterli olmayışlarındandır. 1933'lerden sonra yeni yetişen genç mimarlarımızın özde politik olan mimari eleştirileri, yabancı mimarların uygulamalarını ve yaratıcı güçlerini hedef almış, bunun sonucunda da yeni bir 'ulusal mimari'(1940-1950) akımı doğmuştur.[38]

[37] Enis Kortan, **Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960**, Ankara, 1971, s. 32-33
[38] Metin Sözen-Mete Tapan, **a.g.e**., s. 169

Resim 9: Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası(Holzmeister)

2.2. II. Ulusal Mimarlık Akımı

1927'lerde başlayan değişmeler, belirli bir evrim geçirerek 1940'lara değin uzanmış, bunu 1940-1950 yılları arasında İkinci Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılabilecek dönem izlemiştir. 1927-1940 arasında özellikle iki önemli olay söz konusudur. Bunlardan birincisi 1938'de Atatürk'ün ölümü, ikincisi de 1939'da 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıdır. İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne girerken bu olayların salt mimarlıkta değil, tüm alanlarda etkisini göstermesi doğaldı. Bu yüzden daha 1930'lu yıllarda İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nı besleyecek ortam ve düşünceler, dış ve iç etkilerle gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde anıtsal yönü ağır basan, simetriye önem veren, taş malzemeyi yeğleyen büyük boyutlu yapılar, Almanya ve İtalya'da kısa zamanda belirli bir yoğunluğa ulaşmış, mimarlık Nasyonal Sosyalist ve Faşist partilerin uygun gördüğü biçime bürünerek, yoğun bir uygulama alanı bulmuştur. İster istemez teknolojisi gelişmiş ve gelişme yolunda olan

ülkelerde bunun etkisi hissedilmeye başlamış, Birleşik Amerika'dan Rusya'ya kadar değişik nedenlerle de olsa, benzer uygulamalar kendini göstermiştir. [39]

Bu yıllarda mimarlarımız, iklim koşullarına uygun, geleneksel mimarlıkla ilişkili, yerli malzeme ve işçilikle yapı üretmenin gerekliliği üzerinde duruyorlardı. Bir bölümü ise, devletin mimarları yönlendirme isteğinin olmayışını yermekte, yetkili kurullarca bunun oluşturularak, gelecek kuşaklarında bu doğrultuda yetişmelerinin sağlanmasını, uygulamaların denetlenmesini istiyordu. Oysa başta Atatürk olmak üzere, o dönemin yöneticileri çağdaş bilimsel temellere dayalı bir ulusçuluktan yanaydı. Bunun dışında İtalya ve Almanya'da olduğu gibi, bu isteği değişik boyutlara getirmeyi düşünmüyorlar, geliştirdikleri kurumlarla amaçlarını somutluyorlardı.[40]

New-York Sergisi'ndeki Türk Pavyonun biçimlendirilmesine temel olan mimarî tutumla, Cumhuriyetin kuruluşundan 1937'ye kadar gelişen mimarî davranış arasındaki fark oldukça büyüktür. 'Mimarî üslubun dışardan ithal edilemeyeceğini, her memleketin kendine has mimarisi olduğunu, yapı mimarisinin yerli olmasını, yapı tarzının yerli olması için bu tarzın yerli ihtiyaçlara, yerli işçi ve insanlara, yerli malzeme ve toprak şeraitine uygun olması' gibi düşünceleri savunan Sedat Hakkı Eldem'in belki bilinçli olarak modern kavramına yaklaşan tarafları olmasına karşılık 'manevi şartların vücut bulması biraz da rejim meselesidir, bunlar daha ziyade kuvvetli rejimler ve millet tarafından tatbik edilebilir, bu takdirde hükümetlerin oynayabileceği rol çok büyüktür. İtalya'da yeni rejim kurulduğu zamandan beri her şubeye olduğu gibi mimariye de yeni idealler, formüller, doktrinler verilmiştir. Mimarlar kendilerine verilen direktif ve çerçeve dahilinde araştırmalar yaptıktan sonra bugüne mahsus karakteristik ve yerli bir mimarî üslûp yaratabilmişlerdir. Almanya'ya gelince, orada da yeni rejim mimarîyi büsbütün yeni bir yola sevketmiştir. O zamana kadar mevcut olan Entemasyonel üslûp terkedilmiştir. Bugün Almanya'da bütün sanatlar, mimarî de dahil olmak üzere, aynı ideali aynı lisan ile

[39] Sedat Hakkı Eldem, «Yerli Mimariye Doğru», **Arkitekt**, İst.1940, sayı 4-5, s.69
[40] M. Sözen**, a.g.e.,** s. 244

realize etmektedirler' [41] şeklindeki sözleriyle eklektik ve ulusal mimarî akımın savunuculuğunu yapmakta, böylece Bauhaus akımına karşı bir davranış içinde yer almaktadır. Mimarî şekillendirmede geçmişteki ulusal ürünlerin biçimsel öğelerini temel alan bir tutumla, Sedat Hakkı Eldem, hem uygulamaları, hem de Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğrencilerle geliştirdiği projelerle ülkemizdeki mimarî eylemleri etkilemiştir. Sanat ürününde yöneticilerin rol oynayabileceğini kabul etmesi de ayrıca düşündürücü bir konudur. Kuşkusuz «ikinci ulusal mimarî» salt Sedat Hakkı Eldem ile gerçekleşmemiş, dönemin siyasal gelişmeleri, yabancı mimarlara gösterilen tepkiler, ulusçuluk bilincinin ağır basması, ikinci ulusal mimarînin doğmasına sebep olmuştur.[42]

1942'de 'Alman Mimari Sergisi' dolayısıyla yurdumuza gelen, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nde yıllarca hocalık yapan, «Zeitlos» (zamana bağlı olmayan, her zaman geçerli) mimarî tutumun temsilcisi olan Paul Bonatz, her dönemde geçerli olabilecek ürün biçimlerinin, kullanılan gerecin veya konstrüksiyon elemanlarının savunuculuğunu yapmıştır. Bu tür «doğru» bir tutumun yaratılmasındaki yöntemin bilimsel esaslarını saptayamaması, malzemede dayanıklı olması nedeniyle cephelerde kesme taşı kabul etmesi, antik çağın biçimlerini örnek olarak alması, günümüzdeki «ikinci ulusal mimarî» akımının paralelindeki yerli mimarlarla - en az biçim açısından - Paul Bonatz'ı aynı düzeye getirmiştir. Kuşkusuz, zamana bağlı olmayan mimarî davranışın bilimsel esasları bir sistem içinde belirip, kesme taşın olanakları salt bir biçim kaygısını yaratma eylemi gibi görünmemiş olsaydı, Paul Bonatz'ın Türk mimarisine daha büyük katkısı olacaktı.[43]

[41] S.H.Eldem, «Yerli Mimariye Doğru», **Arkitekt**, İst.1940, sayı 4-5, s.69; B.özer, **a.g.e.**, s.65-66.
[42] Metin Sözen-Mete Tapan**, a.g.e**.,s. 243-244
[43] **Ay.Yer**

Resim 10: Anıtkabir

Bu dönemden günümüze birçok yapı ulaşmıştır. Bunların başında Anıtkabir gelmektedir. Bu boyutlarda olmamakla birlikte, Ankara ve İstanbul olmak üzere, yurdun her yerinde, daha çok kamu yapılarında, bu dönemle ilgili örneklere rastlanmaktadır. Özellikle Sedat Hakkı Eldem bu dönemde bu tür örneklere ağırlık vermiştir. Ayrıca Güzel Sanatlar Akademisi'nde Sedat Hakkı Eldem, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde Paul Bonatz ve bir oranda Emin Onat'ın varlığı, bu dönemde yetişen genç mimarları da benzer anlayış içinde tasarım ve uygulama yapmaya yöneltmiştir. Paul Bonatz'ın Türkiye'ye ilk gelişi 1916-1927 yıllarındadır. Bunu 1942 yılında Anıtkabir yarışmasındaki seçiciler kurulu üyeliği izler. 1943'te'Alman Mimari Sergisi' nedeniyle de ülkemize gelen Paul Bonatz, Çanakkale Anıtı, İstanbul Radyoevi, İstanbul Adalet Sarayı yarışmalarının seçiciler kurulunda bulunmuş, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde(1946-1954) öğretim üyeliği yapmıştır. Paul Bonatz'ın ülkemizdeki çalışmalarından bir bölümü şunlardır; Ankara Falih Rıfkı Evi, Ankara Hava Terminali, Ankara Saracoğlu Memur Evleri

Mahallesi, Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu, Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu, Ankara Milli Kütüphane, İstanbul Bebek Sultan Korusu'nda Sirel Binası, İzmir'de bir süre Thomas Belling-Güneri Özkok'un katıldığı, büyük oranda Fatih Uran'ın çabalarıyla bitirilen Büyük Efes Oteli. Emin Onat'ın ise; Ankara Anıtkabir, Bursa Vali Konağı, İstanbul Adalet Sarayı, Ankara Emniyet Sarayı, İstanbul Göztepe Villa Meral, Bursa Yapı ve Kredi Bankası, Ankara Kavaklıdere Cenap And Evi.[44]

Resim 11: Ankara Milli Kütüphane

Paul Bonatz, Sedat Hakkı Eldem, bir oranda Emin Onat ve diğer bazı mimarların eserleri topluca incelendiğinde, kesme taşın kullanım biçiminde, mimarlık ögelerinin arasındaki oranda, pencere ayrıntılarında, saçaklarda, biçimci bir yaklaşımın egemen olduğu görülür. Yapıların anıtsal görünümlere ulaşabilmesi için değişik ögelerden yararlanılmış, ayrıntıların çözümünde büyük bir titizlik gösterilmiştir. Başta Avrupa ülkelerindeki örneklerinden bir oranda ayrılık taşısalar da, bu yapılarda ortak nitelikler görülmektedir.

[44] Metin Sözen, **a.g.e**., s. 247

Ulusallık anlayışının, mimarlık eğitimi yapan kurumlardaki ileri gelen öğretim üyeleri tarafından benimsenmesi ve sivil mimarî uygulamalarda veya diğer toplum eylemlerini içeren yapılarda, Osmanlı klasik motiflerini kullanmakla beraber, anıtsal bir esprinin yapılarda egemen olması isteği, günün Alman mimarisine bir paralellik göstermektedir. Almanya'daki mimari ürünler, rejimin ve yönetimin gücünü, ulusçuluk ruhunu yansıtmaya yönelmişlerdi. Kesme taşın kullanılması, kolon dizilerinin düzeni, insanı ezen boyutların mimarî ürünlerde yer alması, Alman anıtsal mimarisinin başvurduğu başlıca öğelerdir. Bocalama döneminde olan mimarimizi, biçim açısından etkileyen bu davranış günün Almanya ile olan kültürel ve politik ilişkileri yönünden doğaldır. Ayrıca yurdumuzdaki politik ve sanat aşamalarının Almanya'daki tasarım eğilimleriyle çakışması, bu anlamdaki bir mimari gelişmenin ülkemizde de rahatlıkla uygulama olanağı bulmasına sebep olmuştur. Alman eklektizmi olarak da değerlendirebileceğimiz bu dönemde, mimarlık eğitimi yapan kurumlarımızın ileri gelen yabancı öğretim üyelerinin Alman veya Avusturyalı olması da ikinci ulusal mimarimizin ürünlerindeki biçimsel davranışların nedenini teşkil eden öğelerden biridir. Bu dönemdeki yabancı öğretim üyelerinden B. Taut dışında diğerlerinin gerçek Bauhaus akımından çok uzakta oldukları da bir gerçektir. Holzmeister'den sonra gelen Prof. Egli, Mimar Jost, Baurat Robert Oerley, Prof. M. Elsaesser ve son olarak Prof. P.Bonatz'ın çalışmalarında bir Gropius'u veya bir Le Corbusier'i bulmak olanak dışıdır.[45]

1940-1950 döneminde de, diğer dönemlerde olduğu gibi toplumsal gereksinmelere bilimsel bir biçimde eğilme gerçekleşememiş, mimarî tek bir ürün yaratma eylemi olarak görülmüştür. Buna rağmen 1937'den sonra ülkemizin çeşitli kentleri için, gene Batı örneklerinden esinlenerek yapılan genel planlama çalışmaları bu dönemde yoğunlaşmıştır. Mimari ürünün bir bütün içinde tasarlanmasına yardımcı olabilecek bu çalışmalarda izlenen yöntemin ‘gerçek planlama’ ilkeleriyle uyuşmadığını görülmektedir. Avrupa'daki şehircilik esaslarını kabullenmek, Orta Avrupa'daki ülkelerin sosyal ve yöresel ögeleriyle saptanan tasarım verilerini, yurdumuzun çeşitli bölgelerindeki genel planlama çalışmalarına uydurarak kullanmak, kentlerimizin çevrelerine uymayan bir mimari dokunun geliştirilmesine

[45]B.özer**, a.g.e**., s.52

sebep olmuştur. Batının kopyaları olarak nitelendirebileceğimiz bu çalışmalar, sosyal ve tarihsel verilerden uzak değerlendirmelerdir.[46]

Mimarî ürünlerin toplumun temel gereksinmelerine cevap vermesi gerekliliği bizde de duyulmuş, ayrıca ülkemizdeki yeni teknolojik gelişmeler, bunun sonucu yeni yapı tipolojilerinin doğması, örneğin fabrika, üniversite, büro gibi ürünlerde eklektik tutumu sürdürme çabası, zamanla zayıflamıştır. Yeni yapı tipolojilerini içeren ürünlerin hacimsel boyutları ve iç organizasyon düzenleri çağdışı bir davranışla bağdaşamamıştır. Ekonomik ve iş gücü yönünden problem ele alındığında, ürünün biçimlenişinde fonksiyonel bir amaçtan uzak mimarî elemanların kullanılmasının olumsuzluğu açıktır.[47]

[46] Kemal Ahmet .Aru, 'Türkiye'de Metropoliten ve Şehir Planlamasında Geçirilen Safhalar ve Yorumlanması', **T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Fizikî Planlama Semineri**, Ankara 22-24.1.1968; Ayten Çetiner, **Türkiye'de İmar Planlama Eylemleri ve Dayanması Gereken Bilimsel Kurallar**, İstanbul 1965.

[47] Metin Sözen-Mete Tapan, **a.g.e.** , s. 249-250

BÖLÜM 3

MANİSA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ RESMİ YAPILARI

3.1. Manisa Hükümet Konağı

Adı: Manisa Hükümet Konağı (Manisa Valiliği)

İşlevi : Kamu Yapısı

Yapım Yılı : 1924-1925

Mimarı : Rüstem Bakoğlu

Sahibi : Maliye Hazinesi

Adresi : Anafartalar Mah., Atatürk Bulvarı, Manisa

Tanımı : Cumhuriyet Dönemi Manisa kent yapısını ve mimarlık ürünlerini belirleyen en önemli müdahaleler 1923 ve 1925 imar planlarıdır. Bu dönemde, ulaşım ve altyapıdaki gelişmelerle kentin yeniden imarına paralel olarak önemli hizmet ve prestij yapılarının devlet eliyle yaptırıldığı görülür. Bu yapılarda kullanılan modern mimarlık dili, çoğunlukla rasyonel kütle organizasyonu ve yalın cephe düzenleriyle ifade bulur. I. Ulusal Mimarlık Akımına uygun olarak Neo Klasik Osmanlı çizimleri taşıyan binalarda yine bu dönemde inşa edilmiş olup, Manisa Hükümet Konağı da bu yapılardan biridir ve günümüzde hala işlevini sürdürmektedir.[48]

Neo Klasik Osmanlı mimarisi stilinde olan bina dikdörtgen planlı kargir bir yapıdır. 925 m2lik bir alana sahiptir, her iki uzun cephesinde de girişi olan bina 3

[48] G. Savaşır, H. Alpaslan, "Cumhuriyet Dönemi Manisa Mimarlığı'nın Ana Hatları", **İzmir'in Artalanındaki Kentlerde Mimarlık**İstanbul ; Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları 2009

katlıdır. Binanın orta aksında, biri kuzey, diğeri güney tarafında iki anıtsal girişi vardır. Kuzey girişinde, karşılıklı olarak çıkan ve ana giriş kapısı önündeki sahanlıkta birleşen mermer basamaklı merdivenlerle ulaşılmaktadır. Binanın güney girişi ise 7 basamaklı mermer merdivenli olup, giriş mihrabiye gibi süslenmiştir. Pencere ve kapılar ahşap, çatı örtü malzemesi kiremittir.[49]

Orta katın merkezinden iki taraflı olarak yer alan mermer basamaklı merdivenler ile üst ve alt kata ulaşılır merdivenlerin ulaştığı alanın sağ ve solunda odalar yerleştirilmiştir. Her katta 17 oda olup tamamı 51 odadan oluşmaktadır.

Üst katta, her iki cephede de dışarıya çıkıntı yapan balkonlar bulunmaktadır. Binanın alt ve orta kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri dikdörtgendir; ayrıca giriş portiğinin alt katındaki açıklıklar sivri kemerlidir. Yapının cepheleri vurgulu kat silmeleri pilastrlarla zenginleştirilmiştir. Geniş saçağın altındaki diş sırasına benzeyen bordür bütün yapıyı çevreler.[50]

[49] **Manisa Belediyesi Kültür Envanteri**, Resmi Yapılar Bölümü
[50] **Manisa Cumhuriyet Sonrası Mimari Örnekler**, Manisa Mimarlar Odası, Manisa 2011

Resim 12: Hükümet Konağı Genel Görünüm

Resim 13: Giriş Detay

Resim 14 : Giriş Cephesi

Resim 15: Pencereler

Resim 16: Giriş Detayı **Resim 17:** Güney Kapısı

3.2. Manisa Ziraat Bankası

Adı : Ziraat Bankası

İşlevi : Banka

Yapım Yılı : 20 yy başları

Sahibi: Ziraat Bankası

Adresi : I. Anafartalar Mah. Çimentepe Ülkü Sk. Manisa

Tanımı: 20. yy başında hakim olan Neo-Klasik Osmanlı üslubunda önemli sayıda yapı barındıran Manisa kentinin merkezinde bulunan Ziraat Bankası Binası büyük oranda özgünlüğünü korumuş nitelikli bir mimari eserdir. Yapılan yenileme çalışmalarıyla günümüze kadar gelen yapının taşıyıcı sistemi yığmadır.[51] Yapının sırasıyla hapishane lojmanı, han ve depo olarak işlevlendirilmiş olduğu söylenmektedir. Günümüzde bina banka olarak işlev göstermektedir. Binanın 2 farklı kullanım şekli vardır. Bir kısmı banka iken bir kısmı çalışanların kullandığı lojmandır.

Yapı dikdörtgen bir parselin yol cephesine yakın olarak konumlandırılmış, dolayısıyla dar bir ön bahçeyle içinde bir havuz ve çardak bulunan geniş bir arka bahçeye sahiptir. Yapıya giriş, birisi zemin kattaki mekanlara, diğeri ise üst kata çıkan merdivenlere açılan 2 kapıdan sağlanmaktadır. Ayrıca yapının güney cephesinde bodrum kata giriş için 3. bir kapı bulunmaktadır.[52]

Yapının giriş cephesi olan kuzey cephesi diğer cephelere göre daha bezemeli bir karakter taşımaktadır. Giriş kapısının üzerinde konsollarla desteklenen bir balkon bulunmaktadır. Alt kat pencereleri dikdörtgen üst kat pencereleri ise basık

[51] Manisa Belediyesi Koruma Uygulama Denetleme Bürosu Arşivi
[52] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

kemerli dikdörtgen biçimli açıklıklardan oluşmaktadır. Güney cephesinden girişi bulunan bodrum katı, depo olarak işlevlendirilmiş, binanın 4 tarafından dikdörtgen formlu açıklıklarla, bodrum katına ışık ve hava girişi sağlanmıştır.

Resim 18: Ön Cephe

Resim 19: Giriş

Resim 20: Balkon

Resim 21: Konsollar

Resim 22: Pencere

Resim 23: Cephe Süslemeleri

3.3. Manisa Tren İstasyonu

Adı : Manisa Tren İstasyonu

İşlevi : Tren İstasyonu

Yapım Yılı : Bilinmiyor

Sahibi : TCDD

Adresi : Mehmetçik Caddesi Şehitler – Manisa

Tanımı : Tarih boyunca önemli yerleşimlere sahne olmuş ama özellikle Osmanlı Döneminde Şehzadelerin eğitim görmesi nedeniyle "Şehzadeler Kenti" olarak anılan Manisa 17. Yydan itibaren değişen iç ve dış dinamiklere bağlı olarak bölgenin ağırlık merkezinin İzmir'e kaymasıyla beraber eski önemini bir miktar yitirmiştir.[53]

Bununla beraber 17 yy'dan itibaren hızla gelişen İzmir'i Anadolu içlerine bağlayan ana arterlerden birinin üzerinde bulunması nedeniyle kent Geç Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde özellikle tarım ve sanayi alanında gelişimini sürdürmüştür.

Kentin konumu nedeniyle, İzmir limanının gerek bölgeyle gerekse Anadolu'nun iç kesimleriyle olan ulaşımının önemli bir durağı olan "Manisa Tren İstasyonu" aynı zamanda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Anadolu'nun ulaşım ağını modernize etme hamlesinde demiryollarına verilen önemin yerel yansımalarından biri olarak okunabilir. Bu bağlamda yapı mimari niteliğinin yanısıra ulaşım tarihi açısından da önem taşımaktadır."[54]

---

[53] **Manisa Cumhuriyet Sonrası Mimari Örnekler**, Manisa Mimarlar Odası, Manisa 2011
[54] Manisa Halkevi (1945), **Turist Gözüyle Manisa**, İstanbul

İstasyon Binası'nın mimarisinin 1925-35 arasına tarihlenen Malatya ve Diyarbakır'da ki istasyon binalarıyla hemen hemen aynı olmasına dayanarak bu dönemde inşa edilen birçok istasyon binasıyla birlikte tip proje olarak üretilen çizimlere göre inşa edildiğinin söylemek mümkündür. Halen Tren İstasyonu olarak kullanılmakta olan yapının inşa tarihi hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Ancak yapının mimari dilinin Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarında sıklıkla rastlanıldığı gibi yalın ve yatay hatların vurgulu karakterine dayanarak inşa tarihinin 1925-1935 arasında olabileceği iddia edilebilir.

Yapının sahip olduğu mimari karakterin Manisa'da, dönemin diğer önemli yapıları olan Parti Binası ve Halkevi Binası ile olan benzerliği de bu olasılığı güçlendirmektedir.

Erken Cumhuriyet mimarisine uygun olarak yapının kütle vurgusu yatay silmelerle öne çıkarılmıştır. İki yatay kütle, arasındaki düşey hatlarla güçlendirilmiş yüksekçe bir salon ile birleştirilmiştir. Zemin katta pencerelere dört yanından verilen vurgulu söveler ve ikinci kattaki pencere aralarını birleştiren yatay silmeler dönem özelliği olarak sıklıkla karşımıza çıkar. Ortadaki anıtsal görünüm kazandıran yüksek kütlede bekleme salonu vardır. Salonun hem kuzeye hem de güneye açılan birer kapısı yer alır. Yüksek tavan yapısı ve pencere açıklıkları mekana geniş bir iç hacim kazandırmıştır. Teras çatılıdır. Bakımlı gar binasının dışında taş malzeme ile inşa edilmiş kare planlı su deposu, ahşap bir çatı aksamına sahip hangar binası ve depolardan müştemilatlarıyla bir bütündür.[55]

[55] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

Resim 24: Genel Görünüm

Resim 25: Bürolar

Resim 26: Giriş Sütunları

Resim 27: İçeriden Görünüm

Resim 28: Bilet Satış Yeri

Resim 29: Saat

Resim 30: Yatay Söveler

3.4. ManisaKitapsaray

Adı : Kitapsaray Binası

İşlevi : Kamu Yapısı

Yapım Yılı : 1938

Mimarı : Arif Hikmet Koyunoğlu

Sahibi : Kültür ve Turizm Bakanlığı

Adresi : I. Anafartalar Mah. Cumhuriyet Cad. Manisa

Tanımı : Kitapsaray Binası Erken Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık mirasının

Manisa'daki önemli örneklerinden biridir. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Türk Ocağı Binası olarak tasarladığı binanın yapımı 1940 yılında kütüphane olarak tamamlanmıştır. 1940-45 yılları arasında askeri hastane olarak hizmet veren yapı 1945 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilmiş ve o tarihten beri kütüphane olarak kullanılmaktadır. Kitapsaray Binası, Manisa Kenti'nin Cumhuriyet döneminde ilk kütüphanesi olması yönüyle de önemli bir yapıdır.[56]

Yapıya yaklaşım kuzey cephesinden olup, giriş geniş mermer merdivenlerle yarım kat kadar yükseltilerek sağlanmıştır. Yapıya ilk bakıldığında modernizmin süsten arınmış, sade dili okunmaktadır. Özellikle dış cephelerde bezeme olarak nitelendirilebilecek bir unsura rastlanmamaktadır. Dikdörtgen formda bir yapıya sahip olan binada açıklıklarda dikdörtgen formda olup farklı boyutlar kullanılmıştır.

[56] Manisa İl Halk Kütüphanesi

Yapının ana girişinin haricinde ek binanın da iki adet girişi bulunmaktadır. Ana girişin yanına yakın zamanda demir bir rampa eklenmiştir.[57]

Zemin kat planı girişin sağında ve solundaki bürolarda sonra gelen büyük iki salonla devam etmektedir. Okuma salonunun kat yüksekliği diğer birimlerden yüksek tutulmuş olup bu sayede ferah bir mekan sağlanmıştır. Ana binanın özgün yapım sistemi yığma olup çocuk bölümü ve çok amaçlı salon için yapılan ek bina betonarmedir.[58]

Resim31: Genel Görünüm

[57] Manisa Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri
[58] Manisa Belediyesi Koruma Uygulama Denetleme Bürosu (KUDEB) Arşivi

Resim 32: Yan Cephe

Resim 33: Okuma Salonu

Resim 34: Okuma Salonu

Resim 35: İçeriden Görünüm

Resim 36: Ana Hol

3.5. Manisa Parti Binası

Adı : Manisa Parti Binası

İşlevi : Kamu Yapısı

Yapım Yılı : 1936

Adresi : Anafartalar Mah. Belediye Cad. Manisa

Tanımı: Günümüzde elektrik binası (Gediz Elektrik) olarak kullanılmakta olan yapı, inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte gösterdiği mimari karakter ve inşa ediliş şekli itibariyle Erken Cumhuriyet Dönemi yapısı olduğu izlenimi yaratır. Ayrıca siyasi işlevinden dolayı da yapı ilk yapıldığında Cumhuriyet Halk Partisi binası idi. Manisa kent tarihi ve sosyal hayatında önemli bir yere sahiptir.[59]

Mimari özelliklerine değinecek olursak; aynı düzeyde olmayan fakat birbirine bitişik kübik bloklar görünümünde olan bir yapıdır. Birbirini dik kesen bloklar arasında kalan dış alanlar teras ve balkonlarla değerlendirilmiştir. Kare formuna yakın dikdörtgen biçimli pencereleri cephe alanına göre küçük kalmıştır. Sadece doğudaki dar cepheli dikey plasterler arasına açılmış dar fakat yüksek 5 pencere ile zenginleştirilmiştir. Doğu cephedeki birinci kat ve zemin katta uzanan 6 adet dikey silme cepheye hareket katan en önemli unsurdur.[60]

Yakın zamana kadar yapının bodrum katı lokal ve pastane olarak işletilmiş, günümüzde ise kullanıma kapatılmıştır. Bina, Manisa'nın merkezi olan Cumhuriyet Meydanı, Fatih Parkı, Hükümet Konağı ve diğer resmi kuruluşlarla yakın ilişkiler

[59] Gediz Dergisi, **Sayı : 59-60,** cilt: 5, s.9-10
[60] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

kurarak uzun yıllar boyunca günlük hayatın merkezinde yer almış önemli bir "Cumhuriyet Dönemi" yapısıdır.[61]

Resim 37: Genel Görünüm

[61]**Manisa Cumhuriyet Sonrası Mimari Örnekler**, Manisa Mimarlar Odası, Manisa 2011

3.6. Manisa Kızılay Binası

Adı : Kızılay Binası

İşlevi : Kamu Yapısı

Yapım Yılı : 1445(Onarım: 1889)

Mimarı : Manisa Mutasarrıfı Galip Bey

Sahibi : Kızılay Derneği

Adresi : 1. Anafartalar Mah., Belediye Cad., Manisa

Tanımı : Kızılay Binası şehir merkezinde Fatih Parkı'nın yanında Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları ve çok katlı konutlardan oluşan doku içinde yer almaktadır. Bina Osmanlı Dönemi'nde kule olarak yaptırılmasına karşın Cumhuriyet Dönemi'nde yeni ulusun inşası için öncelik verilen eğitim, sağlık, yönetim binalarıyla birlikte tadilat görmüş, bambaşka bir biçim ve işleve sahip olmuştur. Bu dönemden itibaren Kızılay Binası olarak kullanılmıştır.

Yapı, Fatih Sultan Mehmed'in Manisa Sarayına yaptırdığı ek binalardan birisidir. Kare planlı kule Fatih Kulesi olarak da bilinir. 1901-1902 yıllarında Mustafa Galip Paşa tarafından tamir edilmiş ve 2. Abdülhamit'in emriyle üzerine bir saat kulesi konmuştur. İstiklal Savaşı sırasında ahşap kısımları yanan yapı Cumhuriyet Dönemi'nde tekrar restore edilmiş, Kızılay Binası olarak hizmet vermeye başlamıştır.[62]

Bina Erken Cumhuriyet Dönemi'nde geçirdiği tadilat ile dönemin akımına uygun, yalın mimari anlayışın hakim olduğu bir kütleye dönüşmüştür. Taş ve

[62] Acun H.,**a.g.e.,** Ankara 1999

tuğladan oluşan özgün duvar örgüsü sıvayla kapatılarak sadeleştirilmiştir. Yapı düz çatılıdır.

XV. ve XVI. yy. boyunca Osmanlılar Devri Türk yapılarında çok kullanılan bir sıra kesme taş ve iki sıra tuğla örgü sistemi, yer yer sıvasının kazınıp, cephesinin temizlenmesi halinde özgün kapı, pencere veya mazgal deliklerinin açığa çıkması mümkündür.[63]

Yakın zamanda yenilenen pencereler PVC doğramalı olup lento ve denizlikleri cepheden taşırılarak ve canlı bir renge boyanarak vurgulanmıştır. İki yanındaki mermer bloklarla vurgulanan girişteki bu müdahaleler yapının özgünlüğüne zarar vermektedir.

Bunun yanısıra sadece zemin kat penceresinde kalmış olan "Kızıl Ay"lı demir parmaklık yapının kimliğiyle paralellik taşıması bağlamında önemlidir.[64]

[63] www.manisakizilay.org.tr
[64] Manisa Mimarlar Odası, **Manisa Cumhuriyet Sonrası Mimari Örnekler**, Manisa 2011

Resim 38 : Genel Görünüm

Resim 39 : Giriş Cephesi

Resim 40 : Kızılaylı Pencere

3.7. Manisa Gazi Mektebi

Adı : Gazi Mektebi

İşlevi : Eğitim Binası

Yapım Yılı : 1931

Sahibi : MEB

Adresi : 2. Anafartalar Mah., Tümen Cad. No:27, Manisa

Tanımı : Manisa kent merkezinde bulunan yapının inşasına 1914 yılında Almanlar tarafından hastane binası olarak başlanmıştır. 1917 yılında Dar'el Eytam olarak inşaata devam edilmiş fakat savaş nedeniyle tamamlanamamıştır. Savaşın ardından 1927 yılında inşasına tekrar devam edilmiş ve 7 Ekim 1931 tarihinde tamamlanarak Gazi Mektebi adı ile hizmete girmiştir. Daha sonra 1936-1946 yılları arasında Kız Enstitüsü, 1946-1957 yılları arasında Manisa Lisesi, 1957-1975 yılları arasında Kız Öğretmen Okulu olarak hizmet vermiştir. 1980'li yıllardan itibaren Öğretmen Evi olarak kullanılmış ve 2002 yılından itibaren Manisa Anadolu Öğretmen Lisesi olarak işlevini sürdürmektedir.[65]

İki katlı, kırma çatılı kagir bir yapı olan Gazi Mektebi'nin doğu cephesindeki giriş portikosu, kütlede öne çıkarılarak vurgulanmıştır. Ana cephesi doğuya bakan bina U planlıdır. Ön, yan ve arka cephelerinde birer balkon bulunmaktadır. Simetrik plan şemasına sahip yapının iç mekanında, kuzey-güney aksı boyunca uzanan yüksek tavanlı derslikler yer almaktadır. Üst kata, koridorların sonunda bulunan demir korkuluklu, ahşap küpeşteli merdivenlerden çıkılır. Yapının

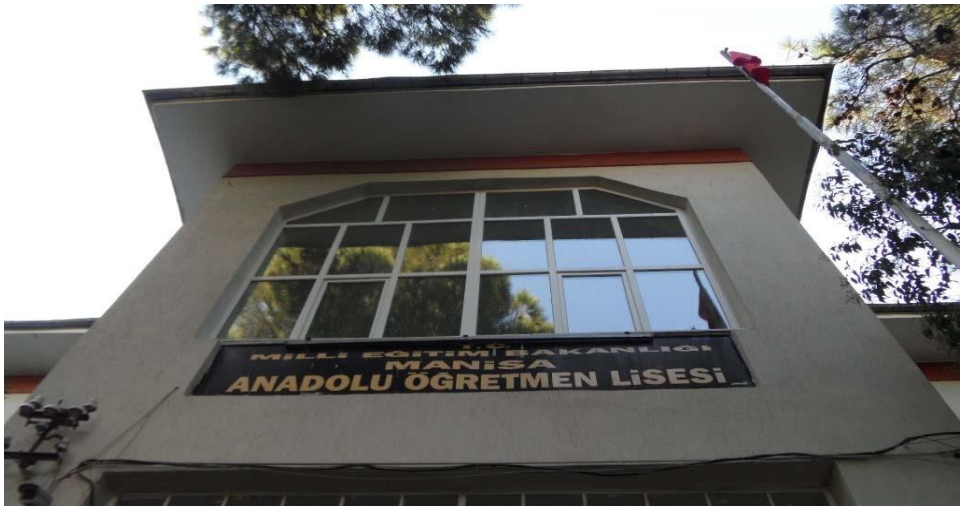
[65] Manisa Anadolu Öğretmen Lisesi Arşivi

avlusuna daha sonra ek binalar yapılmış, kapı ve pencerelerin doğramaları yenilenmiştir.[66]

İnşa amacı ve süreci içerisinde değişen kullanımlarıyla Manisa'nın eğitim tarihinde yerini almış olan bina, Erken Cumhuriyet Dönemi mimari yaklaşımının karakterini taşır.

Resim 41: Taşıntılı Ön Cephe

Resim 42 : Yandan Görünüm

[66] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

3.8. Manisa Tekel Binası/Kültür Turizm Bakanlığı

Adı : Tekel Binası (Özgün)-İl Kültür Turizm Müdürlüğü (Güncel)

İşlevi : Kamu Binası

Yapım Yılı : 1926

Sahibi : Kültür ve Turizm Bakanlığı

Adresi : Utku Mah. Çimentepe Cad. Manisa

Tanımı : Yapı ilk olarak Sıhhat Yurdu olarak inşa edilmiş ve daha sonra Tekel İdaresi'ne devredilmiştir. Daha sonra İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Hizmet Binası ve Turizm Tanıtma Merkezi olarak kullanılmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilmiştir.[67]

Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen yapı Neo Klasik döneme ait izler taşımaktadır. Yapının güneydoğu cephesi pahlanmış ve giriş buradan sağlanmıştır. Ana giriş dışında dört adet girişi daha vardır. İki katlı yapının pencerelerindeki form boyutlar farklılıklar göstermektedir. Alt kat pencereleri kemerli iken üst katta dikdörtgen formlu pencereler tercih edilmiştir. Giriş kapısı ve hemen yanındaki pencerelerde form olarak sivri kemerlidir. Doğu cephesinde yarım altıgen kuzeybatı cephesinde ise dairesel bir çıkma bulunur. Meydana bakan cephedeki girişin üstünde bir balkon bulunur. Kuzeybatı cephesindeki dairesel çıkmanın üzeri de teras olarak kullanılmaktadır. Balkon, teras ve girişteki beton korkulukları ile cephede ritim yakalanmıştır.[68]

[67] Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
[68] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

Yapının döşeme, tavan malzemeleri ile demir doğramaları büyük oranda özgünlüklerini korumaktadır. Cephe yüzeylerinde renk ve küçük kütle hareketleriyle düşey hat vurgulanmıştır.[69]

Yapının yakın dönemdeki restorasyonu 2009'da başlayıp 2010'da tamamlanmıştır. 2012'de zemin katında restorasyon çalışması geçirmiştir. Pencereler, kapı ve tavan döşemeleri aslına uygun olarak yenilenmiştir.

Resim 43: Genel Görünüm

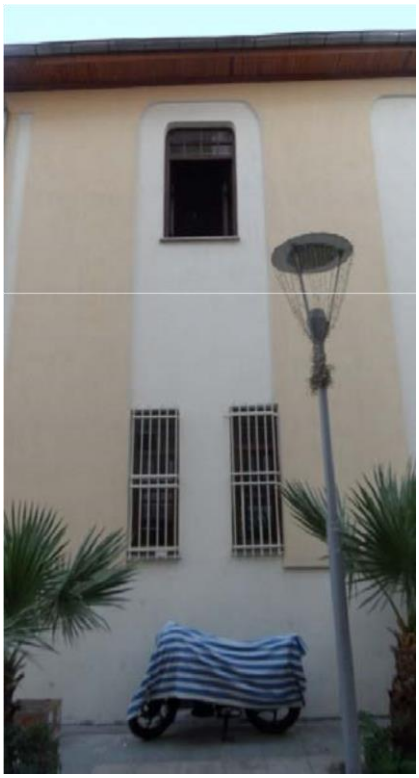
[69] Manisa Belediye Başkanlığı ve Manisa Valiliği İl Kültür Müdürlüğü , **Manisa İlindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Paneli,**Manisa Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi 1, Manisa 1992

Resim 44: Yan Cephe

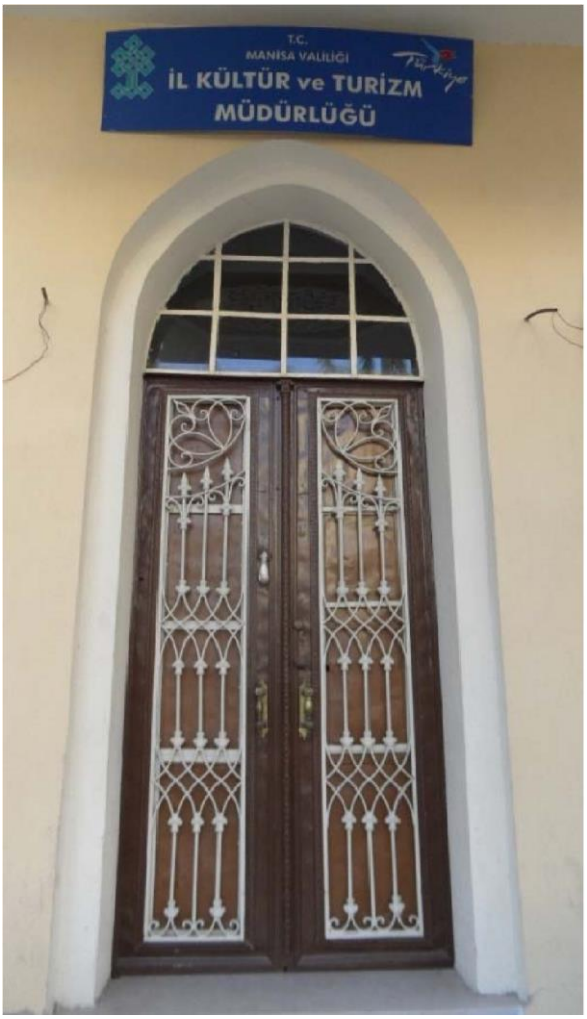
Resim 45: Arka Cephe-Balkon

Resim 46: Pencereler

Resim 47: Pahlanmış Giriş

Resim 48: Sivri Kemerli Ana Giriş Kapısı

Resim 49: Giriş

Resim 50: Yan Giriş Bölümü

3.9. Manisa Ticaret Borsası

Adı : Manisa Ticaret Borsası

İşlevi : Kamu Binası

Yapım Yılı : 1925

Sahibi : Manisa Ticaret Borsası

Adresi : Ege Mah. Borsa Cad. No : 20/1 Manisa

Tanımı : Manisa Ticaret Borsası; iki katlı kargir, kırma çatılı bir yapıdır. 1925 yılına tarihlenen yapının çevresinde ilk yapıldığı yıllarda yoğun olarak tek ve iki katlı ticari amaçlı yapılar mevcutken, günümüzde bu yapıların yerini yer yer çok katlı betonarme yapılar almıştır. Yapının büyük ölçüde orijinalliğini koruduğu söylenebilir. Yapının konumu nedeniyle pahlanan köşesi Erken Cumhuriyet dönemi çözümlemelerinin güzel bir örneğidir. Benzer bir örnek Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binasında da karşımıza çıkmıştı. Borsa Binası'nın bu köşesinde derin bir niş içinde basamaklarla çıkılan ve ilk yapıldığı gündeki özgünlüğünü koruyan demir giriş kapısı yer almaktadır.[70] Zemin katta, yapıda eski yıllarda kullanılmış bazı malzemeler ve mobilyalar hala sergilenmektedir. Üst kattaki iki oda arasındakiduvar yıkılarak salon genişletilmiş ve borsa toplantıları günümüzde bu salonda yapılmaktadır. Koridorun bir kısmı alçı levhalarla bölünerek bir oda daha oluşturulmuştur. Bu iki kısım dışında bir de korbey odası mevcuttur.[71] Yapının korbey odası dışında tüm mekanların pencereleri PVC doğramalı olarak yenilenmiş, korbey odasındaki özgün ahşap doğramalar ise muhafaza edilmiştir.

Manisa Ticaret Borsası, 1925 yılında Manisa Ticaret ve Zahire Borsası adıyla 109 üye kaydı ile kurulmuştur. Yakın zamanda yapılan bir onarımda yapının subasmanı traverten ile kaplanmış, cepheler boyanmış doğramalar PVC olarak yenilenmiş ve kapılar özgün halleriyle korunmuştur.[81]

---

[70] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

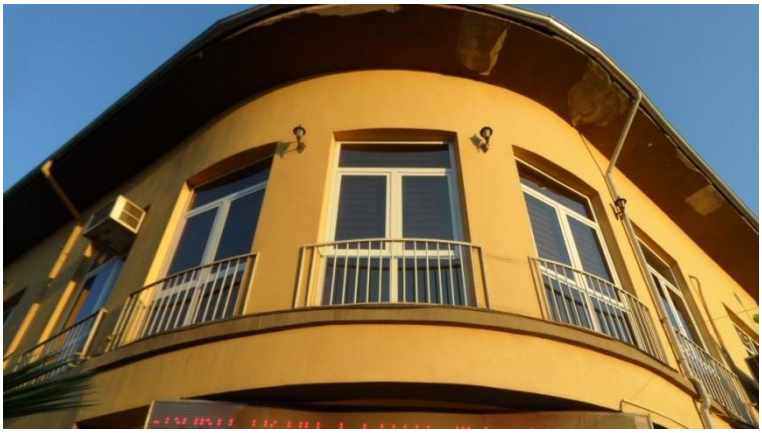
[71] T.C. Manisa Valiliği**, Coğrafi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Tarih Yönleriyle Manisa 95**, Manisa 1995 [81] Kudeb Arşivi

Resim 51 : Genel Görünüm

Resim 52: Yan Cephe

Resim 53: Pencereler

Resim 54: Giriş

Resim 56: Giriş Kapısı Üst Bölüm

3.10. Manisa Borsa Kahvesi

Adı : Borsa Kahvesi

İşlevi : Dernek Etkinlikleri

Yapım Yılı : 19. yy Sonu

Sahibi : Ticaret Borsası

Adresi : Borsa Cad. Nişancıpaşa Manisa

Tanımı : Ege Bölgesi'nin önemeli şehirlerinden birisi olan Manisa gerek Beylikler gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar gelebilmiş çok sayıda nitelikli yapıyı bünyesinde barındırmaktadır.

Bu eserlerin çoğu Kent merkezinde önemli noktalarda yer almaktadır. Yine önemli yapılardan biri olan Borsa Kahvesi de şehri önemli yerlerinden olan Atatürk Bulvarı ve Borsa Caddesi'nin kesişiminde bulunmaktadır. Çevresinde perakende mağazaları, küçük dükkanlar gibi ticari mekanlar ile kahve, pastane gibi sosyalleşme mekanları bulunmaktadır. Yapı Ticaret Borsası'na yürüme mesafesindedir. Böylece yalnız çevredeki konutları değil, ticari etkinlikleri de sosyal olarak beslemektedir.[72]

"Borsa Kahvesi" yapıldığı dönemin mimari özelliklerini taşımasından ötürü kentsel dokuda önemli bir yere sahiptir. Neo-Klasik Osmanlı Mimarisi tarzında inşa edilen kırma çatılı, alaturka kiremit kaplı, tek katlı kargir bir yapıdır. Doğu cephesinde iki, güney cephesinde ise üç sivri kemerli pencere açıklığı yer alır. Güneydoğu cephesindeki çeşme ile birleşim detayları çeşme ile yapının yapım tarihleri konusunda yeterli ipucu vermemektedir. Dolayısıyla çeşmeyle yapının çağdaş olasılığı veya çeşmenin yapıdan daha eski olma olasılığı bulunmaktadır. Bina, oyma taçlarla süslenmiş aynalarıyla meşhurdur. Düz ahşap tavan çıtalarla örtülen

[72] Ticaret Borsası Arşivi, http://www.manisatobb.org.tr/borsa_kahvesi.html

basit geometrik şekilliahşap işçiliği ile süslenmiştir. Yapı ilk olarak 1907 yılında Sultan Abdülhamit Han tarafından, ikinci kez ise 13.11.2001 tarihinde Ticaret Borsası tarafından restore edilmiştir.[73]

Resim 57: Borsa Kahvesi Tabelası

Resim 58: Ayrıntı

Resim 59: Kitabe

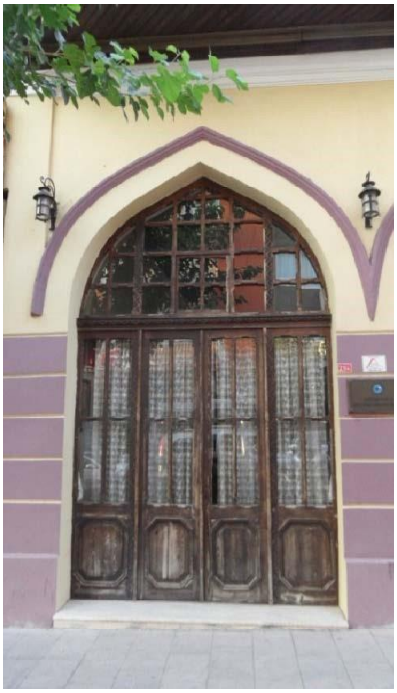
[73]**Manisa Cumhuriyet Sonrası Örnekler**, Manisa Mimarlar Odası, Manisa 2011

Resim 60: Ön Cephe

Resim 61:Köşedeki Çeşme

Resim 62: Ahşap Kapı

Resim 63: Ahşap Kapı

Resim 64: Pencere Detayı

BÖLÜM 4

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Manisa'da Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş kamu yapılarının araştırılmasını öngörerek aldığım bu tezi araştırırken gördüm ki sadece Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı'nı yada sadece Manisa Mimarlığı'nı ele alarak değerlendirmek hem Anadolu'da ve Manisa'da varlığını sürdürmüş devletlerin ortaya çıkardığı maddi kültüre hem de Cumhuriyet Devrinde Manisa dışındaki yerlerde ortaya çıkarılan yapılara büyük bir haksızlık olacaktı. Bu nedenle bu tez Anadolu Mimarisi'nin genel hatlarıyla değerlendirilerek önemli yapıların hatırlatıldığı bu bağlamda genelden özele bir ilerlemeyle Anadolu'dan başlayan anlatımın Manisa özelindeki yapılar ve üsluplar üzerinden değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nden başlayarak Osmanlı devri mimarisine değinilmiş bu mimari üsluplar bazı temel örnekler eşliğinde anlatılmaya çalışılmıştır. Son dönem Osmanlı mimarisinde kendini gösteren batılılaşmanın mimarideki yansımaları ve Neo-Klasisizm akımı da mevzubahis konulardır. Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğindeyse I. ve II. Ulusal Mimarlık Akımları çeşitli yönleriyle ele alınmış, akımların özellikleri ve bu üsluplarla inşa edilen yapılar fotoğraflar eşliğinde verilmiştir. Bu konuda en zengin miras kuşkusuz Başkent Ankara'dadır. Ankara'da bulunan yapıların bir kısmı bizzat kendi yerlerinde bir kısmı da kaynaklardan ve sanal ortamdan faydalanılarak fotoğraflanmış ve tezin bir parçasını oluşturmuştur. Manisa'daki Cumhuriyet Dönemi yapılarıysa tamamı yerinde incelenmiş ve fotoğraflanmıştır. Bu çalışmanın yapılmasını en zor kılan etken ise Cumhuriyet Dönemi Mimarisiyle ilgili elimizde bulunan kaynakların azlığıdır. Mevcut kaynaklar her ne kadar çok değerli olsalar da genellikle Ankara ve diğer önemli şehirlerin mimari yapılarına değinmişlerdir. Manisa gibi daha küçük ölçekli şehirlerin Cumhuriyet Dönemi mimarlığıysa günümüze dek çok bakir bir konu olarak gelmiştir. Bu yüzden yapılarla ilgili bilgilere ulaşmak ve yapıların mimari ortaya çıkışlarını derinlemesine irdelemek ve analiz etmek oldukça zor olmuştur. Tüm bu imkansızlıklara rağmen yapıları bize en genel ve içsel hatlarıyla aktarabilecek ve bunları ortaya çıkarabilecek gerekli argüman bulunmuştur ve bu tez ortaya çıkmıştır.

Hem Manisa'da herkesin adını ve yerini ezbere bildiği birçok kişinin belli belgeler almak için gittiğinde kafasını kaldırıp bir göz attığı Hükümet Konağıyla, Eski Tekel dendiğinde insanların hangi binadan bahsedildiğini anladığı ve merkezdeki özel konumuyla ve üslup olarak yuvarlak kemerli girişi farklı tarzda inşa edilmiş pencere sistemiyle tam bir birinci milli mimarlık akımı prototipi olan Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binasıyla, günümüzde Anadolu Öğretmen Lisesi olarak kullanılan çıkmalı girişiyle göze çarpan Eski Öğretmeneviyle, son olarak da Anadolu'daki her şehirde olduğu gibi önemsenmiş olan İstasyon Binasıyla; Manisa Şehri Cumhuriyet Dönemi'nin güzel mimari eserlerini bünyesinde korur. Manisa'da Cumhuriyet Dönemi Resmi Yapılarının tamamına yakınını burada örneklemedim. Son söz olarak her Sanat Tarihçinin bilmesi gereken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı hakkında hazırlamış olduğum tezden mutluluk duymaktayım.

KAYNAKÇA

Afife Batur, *'Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine', Anadolu Sanatı Araştırmaları* I,1968.

Ali Kılıcı, *Anadolu Türk Mimarisinde Erken Devir(XIV. –XV. Yüzyıl) BaldakenTarzi Türbeler,* Ankara 2007.

Ali Kızıltan, *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler*, İstanbul 1958.

Bülent Özer*, Mimarlık,* Ankara 1948.

Ç.Uluçay, *Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar,* C.I., İstanbul 1940.

Çağatay Uluçay; İbrahim Gökçen, *Manisa Tarihi*, İstanbul 1939.

Doğan Kuban, *'Anadolu'da Türk Şehri Tarihi Gelişimi, Sosyal ve Fiziksel Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler',* Vakıflar Dergisi, VIII., İstanbul 1968.

Doğan Kuban, *100 Soruda Türkiye Sanatı*, İstanbul 1973.

Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886(1451-1481),* İstanbul 1974.

Enis Kortan, *Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960,* Ankara 1971.

ErsalYavi, *Manisa,* Manisa 1995.

Ertan Daş, *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*, İstanbul 2007.

Falih Rıfkı Atay, *Çankaya,1918-1938, Atatürk Devri Hatıraları*,c.II, s.374. İstanbul.

Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası,* İstanbul 2001.

Feridun M. Emecen, *Tarih İçinde Manisa*, Manisa 2006.

G. Savaşır, H. Alpaslan, "Cumhuriyet Dönemi Manisa Mimarlığı'nın Ana Hatları", *İzmir'in Artalanındaki Kentlerde Mimarlık*,, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, İstanbul 2009.

Gediz Dergisi, cilt 5, Sayı: 59-60.

Gönül Öney, *Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV. Yüzyıl(1300-1453)*, Ankara 1989.

H. Berköz, *'Manisa Tarihi Üzerine Araştırmalar'* Gediz 1938.

Hakkı Acun, Manisa'da *Türk Devri Yapıları*, Ankara 1999.

İ. Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, Ankara 1980.

İbrahim gökçen, *Manisa tarihinde Vakıflar ve Hayırlar*, C. II. , İstanbul 1950.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Malumat,* İstanbul 1929.

K. Irmak, *Manisa Tarihi*, İstanbul 1937.

Kazım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1950.

Kemal Ahmet .Aru, 'Türkiye'de Metropoliten ve Şehir Planlamasında Geçirilen Safhalar ve Yorumlanması', *T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Fizikî Planlama Semineri*, Ankara 22-24.1.1968; Ayten Çetiner, *Türkiye'de İmar Planlama Eylemleri ve Dayanması Gereken Bilimsel Kurallar*, İstanbul 1965.

M. O. Arık, *'Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri'* Anatolia, XI, 1967.

M. Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Ankara.

Manisa Anadolu Öğretmen Lisesi Arşivi.

Manisa Belediye Başkanlığı ve Manisa Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, *Manisa İlindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Paneli*, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi 1, Manisa 1992.

Manisa Belediyesi Koruma Uygulama Denetleme Bürosu Arşivi.

Manisa Belediyesi *Kültür Envanteri*, Resmi Yapılar Bölümü.

Manisa Cumhuriyet Sonrası Mimari Örnekler, Manisa Mimarlar Odası, Manisa 2011.

Manisa Halkevi, *Turist Gözüyle Manisa*, İstanbul(1945).

Manisa İl Halk Kütüphanesi.

Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri*, 2 cilt, İstanbul 1970.

Metin Sözen-Mete Tapan, *50 Yılın Türk Mimarisi*, İstanbul 1973.

N. Köklü, *'Saruhanlılar devrinde Manisa(1)'* Manisa 1983.

N. Köklü, *'Saruhanlılar Devrinde Manisa(3),* Manisa 1983.

Nusret Köklü, *Dünkü Manisa*, Ankara 1970.

Oktay Aslanapa, ‘Şehircilik Yolunda Hayaller ve Acı Gerçekler’ *Türk Kültürü,* Ankara1972.

Oktay Aslanapa, *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı(14. Yüzyıl),* İstanbul 1977.

Oktay Aslanapa-Ernst Diez, *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950.

Ömer Lütfi Barkan, ‘Osmanlı İmparatorluğu’nda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar’, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.23.

Özer Ergenç, *‘Mimar Sinan’ın Yaşadığı Dönemdeki Osmanlı Türk Kenti Hakkında Kısa Bilgiler’ Mimarlık*, Ankara 1982.

Sedat Hakkı Eldem, “«Yerli Mimariye Doğru»”,*Arkitekt*, İstanbul 1940.

Semavi Eyice, ‘İstanbul’un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme’ *Türkiyat Mecmuası,* C. XVI., 1964.

Semavi Eyice, ‘İznik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme’*Tarih Dergisi*, C. XI.

T.C. Manisa Valiliği, *Coğrafi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Tarih Yönleriyle Manisa* 95, Manisa 1995.

Ticaret Borsası Arşivi, http://www.manisatobb.org.tr/borsa_kahvesi.html (12.03.2018).

Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983.

www.manisakizilay.org.tr (02.03.2018).